

Plotseling dacht hij „Waarom maak ik zo'n haast? Hij wilde het vertrek weer uitstellen, maar hij schaamde zich voor de volk. Hij besloot in ieder geval nog één dag te blijven om afscheid te nemen van de goede dokter. Hij belde het ziekenhuis op. Krylow gaf ten antwoord: „Goed, komt u morgen om drie uur.”

Krylow was in een terneergeslagen stemming, iets dat hem zelden overkwam. Daar waren vele oorzaken voor op te noemen. Gisteren op de partijvergadering had Koelagin ten onrechte dokter Tswibel aangevallen. Tsjeremisow had hem wel terecht gewezen, maar er was toch een onaangename nasmaak van over gebleven. Krylow had juist een afwijzend antwoord van het huisvestingsbureau gekregen — hij had een kamer aangevraagd voor een van zijn patiënten met haar drie kinderen. Er was een brief van Natasja gekomen. Zij schreef, dat ze naar de Krym ging en dat ook Wasia daarheen zou komen. Dmitri Alexejewitsj had graag zijn verlof met zijn kleinkind doorgebracht, maar hij had besloten niet naar de Krym te reizen — waarom zou hij de jongelui lastig vallen? ... 's Nachts had hij een hartaanval gehad en hij was bang geweest, dat hij niet zou kunnen opstaan. Maar 's morgens was hij toch naar zijn werk gegaan. Zijn benen wilden echter niet, met moeite deed hij de ronde door de ziekenzalen. Geërgerd dacht hij: het gaat bergafwaarts met mij, ook nitroglycerine helpt nu niet altijd meer en niemand kan er een nieuw hart inzetten ...

Toen Sablon zijn werkkamer binnenkwam, wist Krylow toch een glimlach op te brengen — de mensen hoefden er niets van te merken ... Hij keek de Fransman aan:

— Wat ziet u er slecht uit! Bent u soms ziek? Dan moet u zich onder behandeling stellen ... Waarschijnlijk hebt u zich geen vakantie gegund en in de zomer is Moskou een kwelling. Er is nog te weinig groen ...

— Morgen vertrek ik. Ik kom afscheid van u nemen. Ik ga naar Bretagne, naar mijn gezin.

— Dat is prima! Daar is de lucht zeker uitstekend, de oceaan, dat is om zo te zeggen jodium. Nu, hoe is het u bij ons vergaan? Hebt u rondgekeken?

— Eerlijk gezegd, is het me slecht vergaan. Ik heb veel verloren en niets gevonden.

Krylow keek zijn gesprekspartner wantrouwend aan:

— Wat hebt u hier verloren? Misschien uw agentschap?

— Mezelf.

Sablon had er direct weer spijt van: waarom heb ik dat gezegd? Hij zal me uitlezen. Maar Krylow lachte niet.

— Mijn goede moeder was vroom. Toen ik klein was, las ze mij het evangelie voor. Daar komt een prachtig beeld in voor: de graankorrel sterft om te groeien. Misschien is dat ook met u het geval ... Ik ben taai, maar toch is ook mij iets dergelijks overkomen — dat is al lang



geleden, bijna veertig jaar. Ik stond met één been in het graf . . .

— Wie heeft u gered?

— De mensen . . . Ik leerde een student kennen. Hij nam me mee naar zijn kameraad. Daar zaten ongeveer tien mensen . . . Voordien had ik alleen aan mezelf gedacht: wat is de zin van alles? Wanneer je sterft, en sterven moet iedereen, dan is toch alles zinloos, en meer van dergelijke dingen — u kent dat liedje waarschijnlijk wel. Maar daar leerde ik mensen kennen, die niet aan zichzelf dachten. Ik begreep: nu heb ik het gevonden . . .

— Wat?

— Het volk had ik gevonden. Mezelf. De medische wetenschap houdt zich nu sterk bezig met het probleem van de verlenging van het leven. Dat is beslist zeer wezenlijk. Maar hoe oud de mens ook zal worden, het besef van de onvermijdelijkheid van de dood blijft en dat kan alles verwringen. Maar er is immers een onsterfelijkheid . . .

— Zo dacht uw moeder er zeker over.

— Nee, zij geloofde, maar ik weet het. De onsterfelijkheid ligt in de mens, in het leven, in de zin daarvan, in het feit, dat iemand uw gedachte in de estafettenloop der generaties verderdraagt. Kort geleden heb ik iets over Heraclitus gelezen. Een belangwekkende persoonlijkheid. Ziet u, er is een direct verband tussen zijn werk en alles waar wij aan werken. Sedertdien zijn maar liefst vijftientig eeuwen verlopen.

Sablon lachte:

— Ik heb Gorki's herinneringen aan Tsjechow gelezen. Gorki vertelt hoe hij een keer zacht op Tsjechow toeliep, zonder dat deze het merkte. Tsjechow zat op een bankje en probeerde een zonnestraaltje met zijn hoed te vangen. Dat is menselijk, dergelijke dingen doen we allemaal . . . En u bent gelukkig, omdat u denkt het zonnestraaltje gevangen te hebben. Voor u bestaat er één waarheid. Zelfs nu bent u dit principe trouw gebleven — u beroept u op Heraclitus en niet op Pyrrho. Maar ziet u, ik ben van mening, dat ieder zijn eigen waarheid heeft . . .

— U maakt mij ten onrechte voor een dogmaticus uit. Er bestaat een som van verworven kennis, die niet alleen aangevuld wordt, maar die zich ook vernieuwt. Er komt een Pawlow of een Einstein en iedereen ziet dan, dat bepaalde axioma's op dwalingen berusten. Dat geldt ook voor de sociologie. Wanneer ik van mening ben, dat de socialistische economie verstandiger is dan de kapitalistische, dan wil dat niet zeggen, dat het socialisme volmaakt is.

— Maar u zult toch niet willen ontkennen, dat uw ideaal een maatschappij is, waarin alle mensen gelijk denken en voelen?

— Daar is geen sprake van! Daar kan ik mij toch werkelijk kwaad over maken: een half jaar heeft u hier doorgebracht en nog zegt u zulke onzin. Het ideaal is de mensen te bevrijden, opdat een ieder zich op zijn wijze kan ontplooien. U lacht daarom? . . . Maar zegt u mij eens, heeft



u er wel eens over nagedacht, wie ons dwingt onszelf geweld aan te doen? . . . U. Natuurlijk niet u persoonlijk, maar de leidende figuren van uw agentschap, kortom diegenen, die willen, dat wij alles weer prijsgeven, wat wij verworven hebben. Ik herinner me nog, dat u zich de vorige keer beklaagd hebt over het meisje, dat niet wilde toegeven, dat er ook bij ons tekortkomingen zijn. Ik heb u toen duidelijk gemaakt, waarom ze zo sprak. Misschien denkt ze zelfs zo, niet omdat wij haar tot fanatisme opvoeden, maar omdat u haar dwingt zo te denken. Tweeëndertig jaar lang staan de uwen op de loer en overleggen, hoe zij ons kunnen afschaffen en dan komt u vragen, waarom wij ons, om zo te zeggen, niet met futiliteiten bezighouden. U hebt me verteld, dat u aan het verzet hebt deelgenomen. Ik hoop, dat u niet voor kamerverhuurder hebt gespeeld . . . Stelt u zich nu eens voor, dat er een of andere Zwitser bij u gekomen was, die zei: „Waarom verdedigt u Frankrijk, de vrijheid en de menselijke waardigheid? Dat is ten eerste primitief, ten tweede aanvechtbaar en ten derde een hersenschim, niets dan een hersenschim. Verspreidt u liever tussen het kreupelhout en analyseert de nuances van uw belevenissen.” Ik zou wel eens willen weten, wat u dan zou antwoorden?

Sablon stond op, moeizaam en droevig gestemd:

— Genezen heeft u me niet, wat men dan tenminste genezen noemt. Maar ik dank u voor alles . . .

— Ik was ook niet van plan u te genezen. Misschien geneest het leven u, — dat is een andere zaak . . . Morgen vertrekt u dus per vliegtuig? . . . Ik ben nooit in Parijs geweest, ik ken het alleen uit de boeken. Ik heb het gevoel, dat het een wonderbaarlijke stad is. Balzac heeft eens geschreven, dat de bevolking van Parijs iemand van zijn verdriet kan genezen, zoveel innerlijke blijdschap bezit ze . . . Nu goede reis! Maar breekt u met uw agentschap, dan zult u zich opgewekter voelen.

Bij het verlaten van het ziekenhuis dacht Sablon toch te het gevoel dat ik vertrek. Zij hebben hier zo'n rotsvaste overtuiging en dat weede aanstekelijk . . . Maar communist word ik niet. Misschien hebben ze gelijk, maar het is niets voor mij. Ze hebben mij verteld, dat men in Mitsjoerinsk bij het nemen van proeven een zure kers op een stuk dat niet geschikt was, ik meen een acacia (misschien was het ook een andere boom, ik herinner het me niet meer) geplant heeft en dat daaruit giftige vruchten ontstonden. Zo zou het ook met mij gaan . . . Het was tijd, dat ik hier vandaan kom . . .

Op het vliegveld liet de Chaumont zich zien. Sablon vertaalde het.

— Wie heeft u gezegd, dat ik vertrek?

De Chaumont glimlachte:

— Waarom hebt u mij niet gewaarschuwd? Het is mijn plicht een landgenoot uitgelokte te doen. Mevrouw de Chaumont heeft mij verzocht u haar hartelijke groeten over te brengen . . . Vanavond zal u haar zien. U bent te bentiden . . .



Sablon was woedend. Wie heeft hem gezegd, dat ik vertrek? Dat hij hier zo vroeg in de morgen is komen aanwaaien! . . .

— Hoe weet u, dat ik naar Parijs ga? Misschien ga ik wel naar een geheime zitting van de Kominform in Praag.

De Chaumont dwong zichzelf te glimlachen. Hij zei niets, keek ieder ogenblik op zijn horloge en slaakte een zucht van opluchting, toen een meisje de passagiers uitnodigde hun plaatsen in het vliegtuig in te nemen.

Hij twijfelde niet meer: Smiles had gelijk. Nu begrijp ik, waarom Sablon zich schuil hield en mij niet heeft laten weten, dat hij vertrok. Dat dwaze grapje over de Kominform typeert zijn stemming. De Chaumont zond dadelijk bericht naar Parijs, dat Sablon per vliegtuig vertrokken was en dat het niet bekend was, of hij direct zou doorvliegen of in Praag de reis zou onderbreken. Er waren redenen om te veronderstellen, dat hij het met de Russen eens geworden was. Nivelles moest onmiddellijk gewaarschuwd worden.

Sablon zat in het vliegtuig met gesloten ogen. Men kreeg de indruk, dat hij sliep, maar kwellende gedachten hielden hem bezig. Was hij werkelijk vanavond in Parijs? . . . Dan moest hij achter zijn tafel gaan zitten en artikelen schrijven. Nivelles heeft beloofd alles, wat ik zal schrijven, te accepteren. Maar hij hoeft zijn woord niet te houden. Mij ontbreekt de kracht de redacties af te lopen om mezelf aan te bieden. Het is dwaas voor de prullenmand te schrijven. Wat kan ik trouwens over Rusland schrijven? Ik heb weliswaar meer gezien dan Smiles, maar het is te weinig. Moet ik zeggen, dat de Russen geen oorlog willen? Zeker, dat is belangrijk, miljoenen mensen geloven, wat ik ook voor mijn reis geloofde, dat zo niet vandaag dan toch morgen de Sowjet-tanks op de Champs-Élysées kunnen verschijnen. Het is niet voldoende om te zeggen, dat de Russen geen oorlog willen. Men moet uitleggen waarom niet. Men moet vertellen, waarin hun leven bestaat. Maar wat weet ik ervan? Ik heb gezien, hoe ze huizen bouwen, katoen produceren en dansen. Met enkelen van hen heb ik een gesprek gevoerd. Allemaal heel belangrijk maar volkomen onbegrijpelijk. Ik zou een roman kunnen schrijven over de belevenissen van een Fransman in Moskou, maar schrijven waarin het leven van de Russen bestaat, daartoe ben ik niet in staat. Wanneer ik zeg, dat de mensen, met wie ik gesproken heb, vrede willen, zal men daar tegen in brengen: „Zeker. Maar het Kremlin niet . . .” Ik weet nu, dat het gepraat over een oppositie onzin is, maar bewijzen kan ik het niet. Het is zeer gecompliceerd, de politiek is bij hen met het persoonlijke leven vervlochten. Waarom woonde die architect niet met zijn vrouw samen? Ik begrijp hen niet. Hoe kan ik dan over hen schrijven?

Op het vliegveld in Praag werd hem gevraagd, of men een plaats voor hem moest reserveren: over twee uur ging er een vliegtuig naar Parijs. Hij antwoordde: „In geen geval, ik wil uitrusten.” Hij was zo blij als een kind over zijn besluit en slenterde de hele dag door de straten



van Praag. Zijn ogen kwamen tot rust door dat wat hem vertrouwd was en wat hij kon begrijpen; hij was zich niet direct bewust, waarom hij zich zo opgelucht voelde: Praag had weg van de oude Franse stad, waar hij zijn kinderjaren had doorgebracht, — ook hier waren heiligenbeelden met wijduitgespreide armen, stenen muren, waarlangs de roodbladige wijnranken zich omhoogwonden, kleine steegjes, die zo smal waren, dat zelfs verlegen paartjes zich onwillekeurig dicht tegen elkaar aan drukten.

De volgende morgen zei hij tegen de vertegenwoordiger van het ministerie van voorlichting, dat hij graag een paar dagen in Praag wilde doorbrengen. Deze informeerde, wat hij wenste te zien. Sablon antwoordde:

— Helemaal niets. Wanneer u er niets tegen hebt, zal ik door de straten lopen of op mijn hotelkamer zitten.

Hij moest denken aan de Praagse professor, die Bannelier bij hem gebracht had. Nu ja, bij hen heeft zich dat alles pas voor kort voltrokken, vroeger leefden ze net als wij. Vanzelfsprekend zijn er ontevreden. Natuurlijk zijn er ook anderen — om alles omver te werpen was het voorbeeld van Moskou niet voldoende. Daarvoor was de wens van de Tsjechen zelf nodig. Frankrijk is ook gespleten. Ik ben overtuigd, dat Bannelier Garreau graag gevangen zou laten zetten. En als de communisten de overhand krijgen, zal Garreau Bannelier niet met rust laten. Dat is allemaal begrijpelijk. Onbegrijpelijk is alleen, waarom ik het „niemandsland" opgezocht heb — dat wordt van twee kanten onder vuur genomen. Met de Tsjechen heb ik trouwens niets te maken, ik heb genoeg aan de Russen...

Hij bracht de dag rustig door. Hij voelde zich een toerist. Hij probeerde geen erg te hebben in de portretten aan de gevels en de vlaggen. Hij zwierf lang door de stad, betrad langgerekte binnenplaatsen vol hoeken. Daar zaten mensen vreedzaam over iets te praten. De kinderen deden hun gewone kinderspelletjes. Een katje schreeuwde; het had een gevekt snuitje, net alsof het zich smerig gemaakt had. Sablon bezocht een museum. Hij werd getroffen door de schilderijen van een oude meester. Vooral een familiegroep maakte grote indruk op hem. De gezichten van de kinderen waren met een ongewone overtuigingskracht geschilderd. Ze drukten die tedere tragiek uit, welke de mens geheel aan het begin van zijn leven eigen is en later verdwijnt. Sablon keek in de catalogus — Purkyne. Merkwaardig, die naam had hij nooit eerder gehoord. Vreedzaam gestemd keerde hij naar het hotel terug. Hij had een vrouw en een dochter. Hij zou niets schrijven. Tot het einde van de schoolvacantie had hij nog de tijd. Hij kon met Gervais op de kreeftenvangst gaan, ruieren en wandelen met Madeleine.

Na het avondeten zat hij in de hal van het hotel en nam het publiek in zich op. Er waren Zwitsers, kooplieden, die voor zaken hier waren



en angstig naar de affiches keken. Die twee daar waren Franse communisten, die naar hun accent te oordelen uit het Zuiden stamden, zij vertelden een stroblonde Tsjech van de strijd der havenarbeiders. Verder zaten daar de Sowjet-mensen, die Sablon in het vliegtuig gezien had. Zij zaten daar stijfjes en spraken op gedempte toon met elkaar. Een Engelsman dronk whisky, waarschijnlijk een diplomaat. Niet ver van hen zat een neger met een blanke vrouw. De neger zag er tevreden uit en liet zijn witte tanden blinken. Sablon moest glimlachen: de ark van Noach met de reinen en onreinen. Hij kon wel gaan slapen.

's Morgens ontbeet hij op zijn kamer. De telefoon ging: beneden wachtte mijnheer Hautefeuille, persattaché van de Franse ambassade. Sablon raakte buiten zichzelf: wat had die hier te zoeken? Ik meende toch, dat ik geen officiëel persoon was... Misschien zit Nivelles er achter? Hij schoor zich opzettelijk heel langzaam en zette zich, na zijn toilet gemaakt te hebben, in een stoel om een pijp te roken. De man kon wel wachten...

Hautefeuille was heel mager. Hij maakte voortdurend een enigszins terneergeslagen indruk. Nadat hij Sablon begroet had, probeerde hij te glimlachen, maar dat maakte zijn gezicht nog melancholischer.

— Men heeft ons uit Parijs meegedeeld, dat u van plan was enige dagen in Praag te blijven. De ambassadeur nodigt u uit bij hem te komen dineren. Ik van mijn kant zou mij gelukkig voelen, als ik op enigerlei wijze van dienst kon zijn. U stelt wellicht belang in de politieke situatie...

Sablon moest lachen:

— Ik ben de ambassadeur zeer dankbaar voor zijn vriendelijkheid, maar ik moet het helaas afslaan — ik wil magerder worden en volg een vermageringskuur. Wat u betreft... Ik zou werkelijk niet weten, waarmee u mij van dienst kon zijn. Ik ben van plan Purkyne wat nader te leren kennen...

— Dat is heel eenvoudig, — antwoordde Hautefeuille — ik heb alleen maar even onze cartotheek te raadplegen. Is hij journalist of op andere wijze werkzaam in het openbare leven?

Sablon lachte weer:

— Hij is dood, mijn waarde mijnheer Hautefeuille, daar zit 'm juist de kneep. Aan uw hulp heb ik dus niets. Maar ik ben u zeer dankbaar. Het was mij een genoegen u te leren kennen en te zien, dat er zulke voortreffelijke mensen op onze ambassade werkzaam zijn. Maar u moet mij nu verontschuldigen. Ik heb het zeer druk...

Hautefeuille was woedend, maar hij wist beleefd te blijven en vroeg:

— Blijft u hier nog lang?

— Niet lang, misschien een jaar of twee...

Voor de derde maal lachte hij spottend, reikte Hautefeuille de hand en verliet het hotel.

Hautefeuille had wel gehoord, dat Sablon een onuitstaanbaar karakter



had, maar zo iets had hij niet verwacht. Zeker, de ambassadeur had gezegd, dat ze op hun hoede moesten zijn — er waren infiltranten bij Sablon overgelopen was. Maar desondanks... Ik heb vertrouwen in Duclos gesproken en hij was beleefd. Deze overloper is zeker veel roomser dan de paus... Ik zou wel eens willen weten, wat hij te zeggen uitspookt. Prasek zegt, dat ze een sterke zender willen hebben, die via in het Frans zal uitzenden. Misschien dragen ze dat aan Sablon op.

Hautefeuille beschikte over meer dan gewone fantasie en fantasie. Hij loofde hij altijd alles dadelijk, wat hij zelf bedacht had. Hij verzorgde aan de ambassadeur:

— Sablon heeft geweigerd te komen. Hij heeft zich ~~trouwens~~ ~~in~~ gedragen... Het blijkt, dat men hem voor langere tijd ~~hielden~~ ~~gevangen~~ heeft. Hij zegt voor twee jaar. Hij moet de radio-uitzendingen van Frankrijk verzorgen.

Nivelle veegde met een zijden zakdoekje zijn voorhoofd af. Een smeerlap! Een verschrikkelijke tijd! Op niemand kon men zich verlaten. Trouw en eer golden niet meer. Hij las zijn artikel over Sablon over en voegde er aan toe: „Deze nietswaardige sirene is van plan via de microfoon de Fransen te verleiden. Rondom hem vallen edele mannen, gescollijken, officieren en studenten, neergeschoten door de communisten. Maar mijnheer Sablon zal ons vertellen, hoe zalig de mensen in het Sowjetparadijs het hebben. Wij schenken geen geloof aan de Praagse sirene. Wij weten, dat wanneer de communisten niet met geweld tot rede gebracht worden, morgen gewone sirenes door de straten van Parijs loeien om de stad te waarschuwen voor een luchtaanval van de rode ondieven.“ Hij wilde het artikel al laten versturen, maar op het laaste bedacht hij men moest koelbloedig blijven. Sablon moest het maar eens wegen zijn mond open te doen — een uur later zou het artikel op alle redactie-bureaux zijn.

Intussen liep Sablon door Praag. Het gesprek met Hautefeuille had zijn humeur bedorven. Hij was op iedereen boos. Nivelle wil me niet met rust laten. Zeker, ze hebben me een groot voorschot gegeven. Maar daarom hoeft hij toch niet zo lastig te worden!... Ik houd me al zeventien jaar met journalistiek bezig, maar zo'n onbeschaamdheid heb ik nog niet ontmoet. Met het geld staat het er slecht voor... Mijn vrouw heeft nog voor mijn vertrek gezegd, dat er nog maar weinig op mijn bankrekening stond... Ik zal moeten schrijven. Nivelle moet betalen ook als hij het niet accepteert... Ik zal schrijven, dat de Russen vrede willen. Daar gaat niets van af. Het lachwekkende is, dat zij mij bij de communisten zullen rekenen. Maar mij staat dat alles niet aan. Waarom hangen hier overal affiches, zelfs in de kroegen? In de étalages zijn meer posters te zien dan waren. Ik zou hier niet kunnen leven...

Toen hij in het hotel terugkwam, zaten de Franse communisten, die hij de vorige dag had gezien, in de hal. Een van hen vertelde: „De Amerikanen hebben Sablon flink gespekt, nu is hij...“ Toen de spreker



Sablon in het oog kreeg, zweeg hij dadelijk en deed alsof hij de krant las. Sablon vloekte in zichzelf en ging naar zijn kamer.

Somber gestemd zat hij daar en wist niet, wat hij moest doen. Zou hij gaan dineren? Hij had geen zin in eten, maar daar zou een à anderhalf uur mee heengaan... Plotseling werd er geklopt. Hij deed rustig de deur open... Hij dacht, dat het het kamermeisje was. Een onbekende man stapte pardoes de kamer binnen en riep verheugd:

— Hallo, monsieur Sablon! Dat we elkaar hier nu in dat vervloekte Praag ontmoeten!...

Bill Coster had een uitstekend geheugen. Vijf jaar geleden, kort na de bevrijding van Parijs, had hij een avond met Sablon doorgebracht. Ze hadden samen een fles whisky geleegd. Later had hij Sablon nog een of twee keer op straat ontmoet. Hij herinnerde zich hem nog goed en rekende hem tot zijn vrienden: iedereen, met wie hij kennis gemaakt had, beschouwde hij als zijn vriend, met uitzondering van hen, die hem de voet dwars zetten. Coster was verheugd geweest, toen hij vernam, dat Sablon in Praag was. Klaarblijkelijk had hij al kans gezien om één of twee glaasjes te drinken, want hij gedroeg zich nog tactlozer dan anders. Hij klopte Sablon op de schouder:

— Nu, hoe staan de zaken? We werken nu immers voor dezelfde „boss”. Ik heb een voorstel. Onze „boss” fabriceert versjes. Hij heeft ze mij eens voorgelezen... Eén met pit erin. Begrijpt u, een gevangen vis snakt op het zand naar lucht en een of andere boef zit daarbij over de eeuwigheid te peinzen. Niet kwaad, hè?... Ik zie het al, u hebt ook last van melancholie. Uw kieuwen zijn zeker droog. Ik heb een beetje vocht meegebracht. Uit de grote zak van zijn vuurrode colbertjasje haalde hij een fles te voorschijn en zette die op de schrijftafel.

— „White horse”, het beste merk. Beneden is alleen bocht te krijgen of slivovice. Laten we maar eens onderduiken in de whisky, waarom zullen we op het zand naar adem liggen snakken? Accoord?

Coster stond Sablon tegen, maar hij wist niet, hoe hij de tijd zoek moest brengen. Hij antwoordde:

— Accoord.

Tegenover Sablon was Nivelles voorzichtig geweest en had alleen heel vaag over de bedoelingen van Low gesproken. Sablon had de indruk gekregen, dat het agentschap „Transoc” een gewone krantenonderneming was met duistere geldbronnen en gek op sensaties, niet beter en niet slechter dan de anderen. Met Coster stond het anders: Nivelles had



zonder voorbehoud met hem over de plannen van Low gesproken. Waarom had Coster desondanks toegezegd? Hij stelde zichzelf ook vaak deze vraag en gaf zichzelf dan ten antwoord, dat men met een vrouw als Victoria tot alles bereid moest zijn. Het viel inderdaad niet te ontkennen, dat mevrouw Coster de kunst verstond om geld uit te geven en Bill had het laatste jaar geen schitterende zaken gedaan. Nivelles bood hem een grote som en Coster wist, dat zoveel niet voor het oprapen lag. Toch had hij er ook wel weer bovenop kunnen komen zonder zich met zulke riskante avonturen in te laten. Nivelles's aanbod lokte hem, omdat het leven, dat hij in New York leidde, hem tegen stond. Men kon toch niet dag-in dag-uit schandaalartikelen dicteren en aanhoren, hoe Victoria over abstracte schilderkunst sprak, zich binnenste buiten keren om duizend dollar te verdienen en dan eenzaam whisky drinken! Het was geen aanstellerij, toen hij tegen Nivelles zei, dat hij verlangde naar sterke prikkels. Oldsberg was op de tijgerjacht gegaan. Waarom zou hij dan niet achter het ijzeren gordijn zo'n vuurwerk in elkaar zetten, dat de roden van schrik niet meer wisten, waar ze het zoeken moesten?

Praag was aanvankelijk een grote ontnuchtering voor hem: het had niets van een jungle. De mensen waren correct gekleed, namen bij het oversteken de verkeersregels in acht, gingen vroeg naar bed, stonden vroeg op, kortom, men voelde aan iedere kleinigheid, dat ze op orde gesteld waren. Coster begreep, dat het niet gemakkelijk zou zijn de kennismakingen aan te knopen, die hij nodig had. Maar het was nu te laat om zich terug te trekken: hij had een behoorlijk voorschot van „Transoc” ontvangen. Hij begon overal rond te vertellen, dat hij in Moskou geweest was, in de moeilijkste tijd, toen de Duitsers de stad naderden en dat hij toen over de heldenmoed van de Russen had geschreven. Hij legde er steeds de nadruk op, dat hij waardering had voor de moed en de vlijt van de Tsjechen. Hij deed verrukt over de muziek van Smetana en zei nooit een slecht woord over de nieuwe orde. Een enkele keer stuurde hij onschuldige beschrijvingen aan het agentschap, — over het poppentheater, over de pracht van Kutná Hora en over sport. De Tsjechen zei hij, dat „Transoc” een vies zaakje was, maar dat hij, als hij weer terug was, een boek over Tsjechoslowakije zou schrijven: „Het leugennet moet verscheurd worden.” Hij verwierf zich spoedig de naam van progressief journalist. Op het ministerie van voorlichting zei men: „Ja, als alle buitenlandse correspondenten waren als Coster ...”

Coster was in de herfst naar Praag gekomen en met nieuwjaar had hij reeds allerlei kennismakingen aangeknoopt. Op de Amerikaanse ambassade kwam hij zelden. Alleen de ambtenaar Dobzek was met de plannen van „Transoc” op de hoogte. Hij was Amerikaan, maar van Tsjechische oorsprong. Hij moest zorgen, dat Coster geld kreeg en diens informatie doorsturen naar Washington. In Maart deelde Coster aan Low mede,



dat hij een organisatie „De kruisridders van de vrijheid” geschapen had, „die de aanhangers van de ware democratie verenigde”, en dat hij, overeenkomstig de aanwijzingen van de senator, Zejda tachtigduizend dollar overhandigd had.

Zejda was voor de oorlog een kleine reporter geweest. In de jaren van het protectoraat was hij populair geworden door het schrijven van vlugschriften, waarin de Duitsers belachelijk werden gemaakt. Er deden verhalen de ronde, hoe hij zich bij de boeren verstoppt had, hoe hij de politie, die hem op de hielen zat, wist te misleiden en hoe hij in volle vaart uit de trein sprong, toen een Gestapo-agent hem herkende. Hij had een aantrekkelijk gezicht en deed denken aan een dichter of vioolspeler: zacht, golvend haar, dromerige ogen, een halsdoek, die met een lintje dichtgestrikt was. Hij werkte bij een communistische krant en schreef opstellen, waarin hij de schilders aanviel, die geen arbeidsprocessen wensten uit te beelden. Hij verklaarde tegenover Coster: „Mijn artikeltjes baten hun niet, maar nu heb ik de kans te handelen. . .” Hij haatte de communisten en zei: „Mij gaat het beter dan voor de oorlog, maar wat geeft dat? Het belangrijkste is de geestelijke vrijheid . . .” Coster hield hem voor een romanticus. Hij kon zich er echter spoedig van overtuigen, dat Zejda zaken wist te doen.

Aan de vooravond van de één-Mei-viering boekten de „kruisridders” hun eerste succes: zij brachten een slag toe aan Karel Hobza, de directeur van een grote metaalfabriek, en tegelijkertijd wisten zij zijn vader, Julius Hobza, die als een doodeerlijk mens bekend stond, voor hun organisatie te winnen.

Voor de oorlog had Julius Hobza een hoge functie gehad aan het ministerie van volksvoorlichting. Voor politiek interesseerde hij zich niet, hij bracht zijn zoon groot, trok in de zomer dikwijls met zijn gezin naar Frankrijk, verwierf zich in het Zuiden van het land een aardig huis — kortom hij leefde, zoals hij nu zei, „stil en aangenaam”. Zijn zoon Karel was toen student en een geestdriftig alpinist. In 1938 moest Karel opkomen. Toen zijn vader zag, welke dreiging het vaderland boven het hoofd hing, verscheen hij op het recruteringsbureau en verlangde ook onder de wapenen geroepen te worden. Bij het vernemen van de overeenkomst in München verloor hij zijn zelfbeheersing en barstte in tranen uit. Tegen zijn zoon zei hij: „Ik ben drieënvijftig jaar en ik kan spoedig sterven. Geef me je woord, dat je nooit zult vergeten, hoe we verraden zijn.” De Duitsers trokken binnen. Julius Hobza trok zich terug in zijn huisje en wijdde zich aan de tuinderij. Het ging hem slecht, maar iedere avond bij het naar bed gaan verheugde hij zich, dat hij de vijanden van zijn land op geen enkele wijze gesteund had. Karel bleef in Praag. Op een keer bezocht hij zijn vader en zei, dat hij bij een illegale groep aangesloten was. Zij drukten pamfletten. Eén van de leden der organisatie was door de Gestapo gegrepen en naar Theresienstadt gestuurd.



Julius Hobza begreep, dat zijn zoon voortdurend in levensgevaar verkeerde, maar hij antwoordde: „Je handelt juist.” Na de bevrijding deed Karel zijn examen en ging op een fabriek werken. Hij toonde zich een uitstekend ingenieur. Wat Julius Hobza betreft, hij keerde terug naar zijn ministerie. Iedere ontmoeting tussen vader en zoon leidde tot een voortdurend debat. Julius Hobza zei, dat alles weer moest worden als voor de oorlog, iets beters kon men toch niet uitdenken. Zeker, de Russen waren ook Slaven en hadden de Tsjechen geholpen, maar hun systeem was voor hier niet geschikt. Karel bracht daar tegen in: „Ik hoop, dat alles nu anders zal worden. U hebt zelf tegen me gezegd, dat men München niet mag vergeten... Ik vertrouw op de Russen, zij alleen hebben tegen de nazi's standgehouden.” Zo debatteerden zij, maar na afloop gingen ze altijd als goede vrienden uit elkaar. In het voorjaar van 1948 kreeg hun verhouding een dramatisch verloop. Julius Hobza was verontwaardigd over de gebeurtenissen en zei, dat de „communisten niet beter waren dan de Duitsers” en dat hij nooit de „usurpatoren” wilde dienen. Toen Julius Hobza hoorde, dat Karel de nieuwe regering ondersteunde en dat hij tot fabrieksdirecteur benoemd was, schreef hij zijn zoon: „Je weet, hoeveel ik van de houd, maar je hebt een smet geworpen op de naam Hobza.”

Zeida vertelde Coster, dat Karel Hobza een reusachtig aanzien genoot en dat men hem uit de weg moest ruimen. Zeker, men kon hem gemakkelijk vermoorden, — hij zwierf dikwijls alleen door de stad, maar dat zou de mensen tegen de „kruisridders” innemen. Ofschoon Karel Hobza toegetreden was tot de communistische partij, was hij voor de gewone man geen politicus, maar een bekwaam ingenieur. Men moest het zo zien in te richten, dat de communisten hem zelf uit de weg ruimden.

— Hoe wilt u dat voor elkaar krijgen? — vroeg Coster.

— Heel eenvoudig. Volgens de methode van Saturnus...

(Zeida schitterde graag met Latijnse spreekwoorden en mythologische beelden). Coster wond zich op:

— Wat vertelt u me nu voor onzin?...

Zeida ging onverstoorbaar door:

— Zoals u zeker wel bekend zal zijn, verslond Saturnus zijn eigen kinderen. Hij is een zeer oude god, maar zijn ervaring kan ook voor het jonge Amerika van nut zijn. Het moet zo zijn, dat de communisten Karel Hobza zelf verslinden. Een van onze mensen werkt op de fabriek. Hij heeft ons gezegd, dat men uit de werkkamer van de directeur kan wegnemen, wat men wil. Aanstaaende Woensdag zal Hobza in de garderobe van het restaurant zijn aktentas vergeten. Met de juffrouw van de garderobe heb ik alles reeds besproken... De aktentas zal brieven, rekeningen, kortom alle mogelijke spullen, die op zijn schrijftafel rondslingeren, bevatten en bovendien een briefje. Dat moet u opstellen. Op de wijze van een invulformulier, dat u me hebt laten zien... Ik maak



dan het ontwerp voor een rapport van Hobza... De juffrouw van de garderobe brengt de aktentas bij de politie en zegt, dat ze zich niet kan herinneren van wie deze is... Ondertussen moet de Amerikaanse ambassade opbellen om te vragen, of mijnheer Hobza wellicht ziek is. Ik ben overtuigd van het succes...

Toen zij elkaar weer ontmoetten, zei Zejda:

— Wat zegt u van de nieuwste sensatie? Hobza heeft zich ontpopt als agent van de Amerikaanse inlichtingendienst. Wie had dat kunnen denken! Men heeft opzienbarende documenten gevonden...

Hij glimlachte en zijn dromerige ogen lichtten een moment op:

— Laten we nu over ernstige dingen spreken. De vader van Karel Hobza is een zeer achtenswaardige man. Hij haat de communisten. Van het voorjaar heb ik hem al voorgesteld zich bij onze organisatie aan te sluiten, maar hij antwoordde, dat „het vraagstuk niet door geweld tot een oplossing gebracht kon worden“, dat „de waarheid toch zou zegevieren“, — kortom, een echte liberaal. Na de geschiedenis met zijn zoon kwam hij bij me en zei, dat de maat nu vol was... Hij wilde u ontmoeten — hij heeft een paar vragen te stellen. Het is een figuur van de eerste rang. Ik wilde hem tot mijn plaatsvervanger benoemen.

Julius Hobza zei tegen Coster:

— Ik heb om een onderhoud met u verzocht, omdat ik over een vraagstuk klaarheid wilde hebben. Houdt u van Amerika?

Bill werd verlegen: hij had er nooit over nagedacht, of hij van Amerika hield. Het was daar knap vervelend. Maar men kan er dollars maken en het leven in Amerika was zeker honderdmaal aangener dan in Europa. Hij antwoordde:

— Zeker...

— Dan zult u me kunnen volgen. Mijn vaderland is kleiner dan het uwe, maar het is een mooi land. Zejda zei, dat u wilde helpen om ons van de communisten te bevrijden. Dat is van uw kant zeer edelmoedig. Maar waarom sluit u dan vriendschap met de Sudetenduitsers? Is president Truman dan werkelijk Henlein vergeten? Zij wilden ons immers vernietigen en hebben Hitler hierheen gehaald. En nu bewapenen de Amerikanen hen. Zij dreigen, dat ze terug zullen komen... U moet uw regering duidelijk maken, dat dat vele Tsjechen ervan weerhoudt tegen de communisten op te treden.

Coster moest in zichzelf lachen: de oude man denkt, dat ik in het Witte Huis als kind in huis ben. Waarschijnlijk heeft ook de roodharige er geen idee van, waar hier de schoen wringt. Onze mensen willen in één keer alles hebben — de wolf, de geit en de kool. En ik kan er voor opdraaien!...

Hij antwoordde Hobza:

— Het is een kwestie van machtsverhoudingen. Als uw organisatie successen boekt, zullen de Amerikanen van Duitse hulp kunnen afzien.



Coster maakte met nog twee andere leden van de organisatie kennis: met de voormalige eigenaar van een groot café, Gross, en de advocaat Zrubecky.

Waar Gross ook over sprak, hij kwam onherroepelijk terecht op het lot van zijn café. Ook tegen Coster zei hij:

— De communisten beweren, dat zij het volk gelukkig gemaakt hebben. Maar neemt u nu eens het café, dat mij vroeger toebehoord heeft. Destijds was daar van de vroege morgen tot in de nacht geen tafeltje vrij. Er werd koffie met slagroom verkocht. Bij de ingang lagen de kranten: tien, twintig, van alle richtingen. Ik had zelfs een abonnement op de „Rudé Právo”. Zij hebben mij het café afgenomen. U moet er eens heen gaan en kijken, wat er van geworden is. Is dat soms nog het café van vroeger? In plaats van kranten alleen nog de stokjes, waar ze vroeger aanhingen. Dat ik geruïneerd ben, is niet het belangrijkste, maar dat ik zelfs geen lust meer heb mijn café te betreden...

Advocaat Zrubecky was een anglomaan: in alles wat er gebeurde, zag hij een grove aantasting van de constitutionele normen. Bovendien had hij zijn praktijk verloren en leefde van wat de verkoop van zijn bezittingen opleverde. Coster ergerde hem door zijn grofheid. Toch zei hij beleefd:

— In zoverre u de bondgenoot van onze bondgenoten bent, bent u ook onze bondgenoot. Ik ben ervan overtuigd, dat onze regering na de val van de communisten zal toetreden tot het Atlantisch Pact...

Low informeerde herhaaldelijk, wat de organisatie nu deed. Aan de geschiedenis met Karel Hobza hechtte hij geen geloof. Tegen Roberts zei hij: „Coster is een uitstekend journalist, maar hij fantaseert. Ik zeg u ronduit, dat het me aan een roman doet denken...”

Coster zei tegen Zejda:

— Onze vrienden in Amerika begrijpen niet, waaraan u al dat geld verspild hebt. U hebt me drie man laten zien. Ik zal niet betwisten, dat de oude Hobza een achtenswaardig mens is, maar hij is een wrak. Gross denkt maar aan één ding: hoe hij zijn café terug kan krijgen. Gelooft u dan werkelijk, dat hij aan een of andere riskante zaak zal deelnemen? Zrubecky is een bedrieger. Een dergelijke advocaat zou ik zelfs niet het kleinste zaakje toevertrouwen. Sedert Maart zijn vijf maanden verstreken en niemand weet iets van het bestaan van uw organisatie. Wat heeft dat te betekenen? Wanneer u nog meer dollars hoopt te ontvangen, dan zult u blijken moeten leveren van uw bestaan. Maar dan luid...

Kort na dit onderhoud werd in Moravië de oude communist Ruzicka vermoord. Hij organiseerde cursussen voor de arbeidersjeugd. Hij werd in een donkere, afgelegen straat neergeschoten. Het gelukte de misdadigers te ontkomen. Zij lieten een „doodvonnis” achter, dat ondertekend was met: „kruisridders van de vrijheid”.

De moord op Ruzicka verwekte algemene verontwaardiging. Julius Hobza zeide tot Zejda:



— Toen ik lid werd van de organisatie, zei u, dat u vlugschriften uitgaf en een opstand voorbereidde. U hebt me echter niet gezegd, dat u van plan was sluipmoorden te organiseren. Zeker, Ruzicka was communist. Ik weet, dat hij negen jaar in Moskou gewoond heeft... Maar er zijn toch eerlijke communisten, zoals mijn arme Karel...

Zeida grijsde:

— Ik heb hem te goed gekend. Hij heeft honderden onschuldigen te gronde gericht... Hij is medeplichtig aan de arrestatie van uw zoon...

De organen der „Nationale Veiligheid” begonnen de moordenaar van Ruzicka te zoeken. De „kruisridders” deden van zich spreken. Coster had erop gerekend, dat de senator nu wel zou kalmeren, maar Low verlangde verdere acties. Zeida zei, dat Zrubecky een overval op het vliegveld voorbereidde. Gross was in Plzen, hij had opdracht daar een groep van de „kruisridders” te stichten. Spoedig daarna vertelde Zeida:

— Ze zijn Gross op het spoor gekomen, hij moest naar Beieren uitwijken. Natuurlijk is het goed, dat hij de communisten te slim is af geweest, maar het is jammer, dat hij niet meer bij ons is...

Coster lachte:

— U zult zien, dat hij een café opent in München. Ik zal nog eens koffie met slagroom bij hem drinken. Ik zou echter wel eens willen weten, wanneer dit kinderlijke gedoe ophoudt. Eén Ruzicka is geen tweeduizend dollar waard...

Met de overval op het vliegveld liep het mis. Zeida wist niet, hoe hij dat aan Coster moest vertellen. Er was afgesproken, dat Zrubecky met een groep „kruisridders” een klein vliegveld bij Brno zou benaderen en de daar aanwezige vliegtuigen in brand zou steken. Zrubecky zei, dat hij voor dat doel een piloot moest omkopen en Zeida gaf hem geld. Dit geld overhandigde Zrubecky werkelijk aan de piloot en deze verklaarde zich in ruil daarvoor bereid er met hem vandoor te gaan naar Neurenberg.

— Ik heb u toch gezegd, dat het een bedrieger was, — zei Coster tegen Zeida. — Het is goed, dat hij de communisten van een vliegtuig heeft beroofd en niet mij van mijn vulpen. Het vliegtuig moeten ze overigens teruggeven en parasieten hebben we genoeg ook zonder Zrubecky. Zelfs wanneer de kranten alarm slaan, dan is dat geen duizend dollar waard...

Zeida gaf ten antwoord, dat de organisatie een aanslag op belangrijke staatslieden voorbereidde. De hele wereld zou er van ophoren... Terloops herinnerde hij eraan, dat hij een kleine, maar ernstige zaak van plan was: hij moest absoluut een „wespennest” uitroken. Coster vroeg spottend, wat Zeida wilde aansteken: het voormalige café van Gross of de map met de zaakjes van Zrubecky. Zeida haalde zijn schouders op en gaf geen antwoord. Hoe had hij Coster duidelijk moeten maken, dat hij beslist het schoolgebouw in een klein Moravisch stadje in brand moest steken?



In die school woonde de jonge onderwijzeres Maria Gonzatková. Verleden jaar was ze van de kweekschool gekomen en ze was met hart en ziel bij haar werk. In haar ogen wierp iedere schrijffout, die een leerling maakte, een blaam op haar school. Haar vader had dertig jaar lang in de Bat'a-fabrieken in Zlin gewerkt. Communist was hij lang geleden geworden, nog voor de geboorte van Maria en tweemaal had hij in de gevangenis gezeten. Hij zag er nu twintig jaar jonger uit. Hij zei tot zijn dochter: „Wij hebben ervoor gestreden, dat we een huis kregen, jij moet het huis nu bouwen en je leerlingen zullen erin wonen.” Maria was tweeëntwintig. Zij juichte van geluk en de rillingen liepen haar over de rug, als ze aan haar verantwoordelijkheid dacht.

Het was een donkere Augustusnacht. Maria's gedachten werden niet in beslag genomen door het werk van haar leerlingen, maar door hartsproblemen. Voor de duizendste keer vroeg ze zichzelf af, hoe het nu met Josef zat. Zij had hem in de lente leren kennen. Hij was electrotechnicus, ging op avondschool, schreef gedichten en één van zijn gedichten, over Moskou, had in „Tvorba” gestaan. Wanneer zij elkaar 's avonds ontmoetten, wilde hij haar kussen, maar zij zei dan: „Laat dat toch.” Zij had zich wel graag door hem laten kussen, maar ze was bang, dat het niet de ware liefde was. Zij liet alle romans, die ze gelezen had, de revue passeren, maar altijd leden de held en de heldin. Josef echter was altijd vrolijk en zij voelde zich ook blij, wanneer zij aan hem dacht. Dat kon geen liefde zijn, zei ze bij zichzelf, dat was iets minderwaardigs... Waarom vertelt Josef me niet van zijn gevoelens en wil hij me alleen kussen? Het is beter, dat ik niet meer aan hem denk! Maar dit voornemen liet zich niet zo eenvoudig uitvoeren. 's Avonds bij het uitkleden begon Maria weer aan Josef te denken en zij kon niet in slaap komen — steeds moest ze aan hem denken. Zij maakte nog een keer licht om op de klok te kijken: het was tegen drieën. Zij zag in, dat zij niet meer in slaap zou komen. Zij kleepte zich aan en nam haar leerboek over de methodiek van het taalonderwijs, maar de inhoud drong niet tot haar door. In de kamer was het heet (of misschien leek dat maar zo); zij besloot de tuin in te gaan. In de tuin was het erg donker, een ogenblik was ze bang, hoewel ze iedere boom kende. Zij sloop naar de oude linde, en op het koude stenen bankje zittend, dacht ze weer aan Josef. In eens voelde zij zich opgelucht: zij leed — het was dus toch echte liefde. Zelfs wanneer Josef niet van haar hield, kon ze zich rustig laten kussen. Morgenavond zouden zij elkaar weer zien. Wanneer hij haar in zijn armen nam, zou zij niet weer zeggen: „Laat dat toch,” maar zij zou hem zelf een zoen op zijn mond geven.

Zij stond op en ging naar huis. Zij zag twee schaduwen heen en weer flitsen. Zij slaakte een vertwijfelde kreet. Achter haar kraakten droge takken. Zij bleef schreeuwen. De school lag aan de rand van de stad en er was niemand in de buurt. Daar zag ze vuur. Zo snel zij kon liep zij



naar het dichtstbijzijnde huis: daar woonde een dierenarts. Zij belde, bonsde op de luiken en riep. De dierenarts had telefoon. Hij belde de brandweer op. Men was het vuur spoedig meester.

De volgende avond zei Maria tegen Josef: „Jij hebt de school gered, dat wil zeggen: niet jij, maar de liefde.” Hij omarmde haar en zij kustte hem het eerst.

Op de volgende afspraak met Coster verscheen Zejda niet. Coster was ongerust: zou hij er ook vandoor zijn, net als de twee anderen? Dan was het geld foetsiel... Misschien spreekt de roodharige mij er nog voor aan. Jammer, dat ik de afspraak met Nivelles gemaakt heb, terwijl de beslissing bij Low ligt. Nivelles is immers alleen maar directeur van het filiaal in Europa. Tsjechoslowakije hoort natuurlijk ook bij Europa, maar Bill Coster is een Amerikaan. Ik schijn een stomme streek uitgehaald te hebben door dit op me te nemen. Overigens is het nu te laat om te jammeren. Zejda kan er niet vandoor zijn. Hij is een eerlijk mens. Zijn enige zwak is, dat hij teveel romanticus is. Hij zal eenvoudig opgehouden zijn of hij heeft griep — er kunnen allerlei redenen zijn, waardoor iemand niet op tijd komt...

Coster ging achter zijn schrijfmachine zitten en tikte het volgende artikel voor „Transoc” — over Tsjechoslowaakse tekenfilms. Onverwacht kwam Hobza. Coster begreep dadelijk, dat er iets gebeurd was. Er was immers afgesproken, dat niemand hem in het hotel zou komen opzoeken.

— Waar komt u voor? Dat is onvoorzichtig...

Hobza was te opgewonden om antwoord te kunnen geven. Hij bleef een paar minuten zitten zonder een woord te zeggen en haalde zwaar adem. Coster schonk een glas water voor hem in:

— Drinkt u wat.

Hobza schudde van nee:

— Het is niet nodig. Het is al voorbij. Ik heb te hard gelopen. Waarvoor zullen we ons nu nog druk maken over voorzichtigheid? Weet u, als wat Zejda zich ontpopt heeft? Hij heeft voor de Gestapo gewerkt.

Coster begreep hem niet:

— Wat bedoelt u hier met Gestapo?

— Ik zeg u toch, dat hij bij de Gestapo gewerkt heeft. Hij heeft zesendertig mensen aan hen uitgeleverd... Men heeft de archieven gevonden. De Duitsers hebben geen kans meer gezien om ze te verbranden. De papieren lagen verborgen in het huis, waar de Gestapo destijds zetelde. Nu is daar een school gevestigd... U begrijpt, wat dat voor een schande is!...

Coster wond zich op. Die Duitsers waren werkelijk schoften: konden ze dan niet eens hun papiertjes verbranden!... Zejda is in staat mijn naam te noemen. Hij zal die zeker noemen — hij heeft niets meer te verspelen. Ik heb niets tegen een proces, de Tsjechen zullen me toch los



moeten laten, maar naast een Gestapo-agent te zitten is niet fraai. De senator zal razend zijn. Zo iets zullen de republikeinen zich niet laten ontgaan. Dan zal het praatje rondgaan, wie „Transoc” financiert. Kortom, een vies zaakje! . . .

Coster herinnerde zich in eens, dat Hobza voor hem zat. De oude man zat nog steeds gebogen en haalde zwaar adem. Coster vroeg:

— Wanneer hebben ze hem gearresteerd?

Hobza ging rechtop zitten van kwaadheid.

— Hij is er vandoor . . . Hij heeft mij verschenen Vrijdag gezegd, dat hij voor een week naar München moest om instructies te halen. Ik geloofde dat, ik wist immers niet, wat voor een schurk het was. Hij omhelsde me bij het afscheid . . . Zo één vangen ze niet! Het is mijn arme Karel niet! . . . Ik vraag u, waarom heeft Zejda Ruzicka vermoord? Dat was een afschuwelijk moord, die niets met de idealen van Masaryk te maken had . . . Waarschijnlijk vermoedde Ruzicka iets van Zejda's verleden. Bij zijn vertrek zei die schurk, dat ik de leiding van de organisatie op me moest nemen, maar ik ben een fatsoenlijk mens en ik wil niet aan het hoofd staan van moordenaars, bandieten en Gestapo-agenten. U moet maar tegen president Truman zeggen, dat men op zulk tuig niet kan steunen. De waarheid zal altijd zegevieren. Waarom sluipmoorden te plegen? . . .

Hij sprak lang door en Coster kon hem ternauwernood kwijtraken.

Toen Coster alleen was, verzonk hij in gepeins. Het was allemaal nog betrekkelijk goed afgelopen. De eer van „Transoc” was gered. Maar hier viel niets meer te beginnen. Ik ben niet van plan om voor hetzelfde geld weer van voren af aan te beginnen. En al gaf die roodharige mij ook het dubbele, dan nog speelde ik niet meer mee. Deze sufferd heeft me plechtig verklaard, dat hij „de organisatie ontbindt”. Maar wat valt er nog te ontbinden? Het overgebleven geld heeft Zejda beslist meegenomen. Hij alleen kent al deze „kruisridders”. Hobza kan alleen maar kletsen over de beginselen van Masaryk. Ik dien te vertrekken en hoe eerder, hoe beter. Niemand weet, wat Hobza nog allemaal gaat rondvertellen. Hij is helemaal zijn verstand kwijt . . . De roodharige zal me wel niet belonen, maar hij kan ook geen aanspraken doen gelden tegenover mij. Zejda bevindt zich in onze zone, laten ze hem ervoor aanspreken . . . Ik persoonlijk heb gedaan, wat ik kon . . . De tijgerjacht is afgelopen Ik ga nu een boek over Praag schrijven. Dat kan een sensatie worden Ik heb hier bijna een jaar gezeten. De Tsjechen zullen er niet best afkomen . . . Daar kan goed aan verdiend worden. Ik zou alleen wel eens willen weten, wat Victoria intussen allemaal voor schulden gemaakt heeft . . .



Coster verliet Praag in een afschuwelijk humeur. Hij zat met een somber gezicht in de bar van hotel „Alcron” slivovice te drinken, toen men hem vertelde, dat Sablon in Praag was. Hij verheugde zich: dat was iemand, met wie hij kon drinken. Hij leed eronder, dat hij geen drinkgezellen had. Met de leden van de Amerikaanse ambassade probeerde hij zo min mogelijk om te gaan. Journalisten waren er weinig en ergerlijk genoeg dronk geen van hen — de een was geheelonthouder, de ander had het aan zijn lever en de derde was een gierigaard, en met de Tsjechen durfde hij niet te drinken: na een fles whisky zou van diplomatie niet veel sprake meer zijn.

Hij schonk zichzelf en Sablon in:

— Zonder water, naar ik hoop? Water bederft het maar... Op doorreis?

— Ik weet het nog niet. Misschien blijf ik hier hangen.

— Ik raad het niet aan. Het eten is afschuwelijk. Van de slivovice krijg je het zuur. Om over het regime nog maar te zwijgen... Trouwens, u komt uit Moskou, ik hoef u dus niets uit te leggen. Ik stel me voor, dat u zich daar een dwangarbeider voelde! De roodharige heeft een ongehoorde gemeenheid op touw gezet...

Sablon dacht: zou hij werkelijk zo dronken zijn, dat hij meent, dat Nivelle rood haar heeft? Hij besloot echter geen gesprek te voeren, maar te drinken — dat leek hem beter. Maar Coster dronk en praatte zonder ophouden:

— Nivelle speelt natuurlijk de grote man, hij heeft visitekaartjes laten maken met „Directeur van het Europese filiaal” erop en profiteert van zijn positie. Maar dan had u hem in New York eens moeten zien!... Hij kwam bij me bedelen om een artikel over Dumas. Hij zei ronduit, dat hij niet wegging zonder een artikel van mij, — zijn schoonvader zou hem anders naar de andere wereld helpen. Wat kijkt u me aan? Kent u Nivelle soms niet?

— Ik heb hem in het geheel tweemaal gezien.

— Ach! Nu dan zal ik het u uitleggen. Hij is getrouwd met een vogelverschrikker, de dochter van senator Low. Gedichten zijn maar gedichten, en een mens heeft geld nodig. En de roodharige bezit een fatsoenlijke duit. Zodat onze „boss” weer zijn eigen „boss” heeft...

Bill dronk nog een glas en kwam nog meer los. Hij kreeg lust om te gaan filosoferen:

— Het is toch een vermakelijke geschiedenis — de een zit op de rug van de ander en een ieder waant zich onafhankelijk. Denkt u, dat Low zelf besloten heeft tot die machinaties met „Transoc”? Geen sprake



van. In Washington weet iedereen, dat hij aan het lijntje loopt van Roberts. Is Roberts dan wellicht onze lieve heer? Hij moet ook weer doen, wat hem gezegd wordt. Ik ben op niemand jaloers... Misschien op een of ander kevertje: het kruipt tussen het gras rond en denkt nergens aan... Maar drinkt u toch, dan voelt u zich dadelijk prettiger, meer een kever, werkelijk... U hebt u waarschijnlijk overwerkt in Moskou.

— Nee, ik heb nog niets geschreven.

— Nu, dat is begrijpelijk. Voor mijn fatsoen heb ik een dozijn artikeltjes uit mijn mouw geschud, onbenullige stukjes — over poppen. Maar echte artikelen zijn het niet. De roodharige heeft werkelijk een gemeenheid uitgedacht. Nivelles zei mij voor mijn vertrek: „U zult het gemakkelijk hebben — negen tiende is er bij hen tegen.” Onzin! Zeker, mijn indruk is, dat ze het slecht hebben. Als de Amerikanen in hun plaats waren, zouden ze er inderdaad tegen zijn. Maar u kent de Tsjechen niet — er zijn op de wereld geen eigenzinniger mensen te vinden. Zij hebben zich in hun hoofd gezet, dat het zo beter is en ze zijn voor geen rede vatbaar. Zeker, ze mopperen, ze zijn gewoon om te mopperen. Of ze grijnzen. Ik heb hier een boek gelezen over een soldaat. Het speelde in de tijd, dat Oostenrijk-Hongarije nog bestond... Die soldaat dreef met alles de spot. Het boek was zeer geestig geschreven, ik las het 's nachts en ik moest er zo om schateren, dat de burens zich beklagden... Men kan hem een nationale held noemen... Toen ik hier kwam, begreep ik hen niet. Iemand vertelde me een mop over de communisten en ik dacht: „Dat is 'm.” Maar het bleek integendeel een van de meest fanatieken te zijn. Nu wat is uw mening, valt hier iets klaar te maken?

Sablon keek Coster verbaasd aan:

— Wat klaarmaken?

— Nu, een vuurwerk of, zoals Nivelles zegt, „een oppositie op de been brengen”.

— Ik weet het niet. Ik ben hier immers pas twee dagen. Eerlijk gezegd interesseert me dat niet. In Parijs kwam mij een Tsjech opzoeken, een professor, hij beklagde zich over de omwenteling. Maar de mensen hier doen alsof er niets gebeurd is. Ze wandelen op straat en lachen...

— Ah, is er bij u in Parijs iemand geweest, die hier vandaan kwam? Daar zit de kneep. Natuurlijk zijn hier ontevredenen, — het is duidelijk, dat iemand die een café had, geen reden had om vrolijk te zijn, toen dit onteigend werd. Maar die schurken gaan er vandoor, net als uw professor... U zegt, dat u dat niet interesseert? Klaar. Denkt u soms, dat ik me vroeger voor de Tsjechen geïnteresseerd heb? Op school heb ik geleerd, dat ze bestonden en daar bleef het bij. Maar nu moest ik me voor hen interesseren... Vertelt u me liever eens: is het u in Moskou gelukt iets tot stand te brengen? Iemand uit de weg geruimd of iets in de brand gestoken?...



— Ik had gedacht, dat u beter tegen het drinken kon, — zei Sablon geprikkeld. — Of had u van te voren al gedronken? . . .

Coster werd kwaad:

— Wilt u daarmee zeggen, dat ik niet drinken kan? Ik zie kans om nog een fles soldaat te maken. Denkt u, dat ik dronken ben? Niets daarvan. Ik spreek met u zonder enige diplomatie. U hoeft niet de mooie jongen te spelen, wij doen, naar ik meen, hetzelfde werk. Ik weet zelfs, hoeveel u van Nivelles losgekregen hebt. Hij heeft zich bij mij beklagd, dat hij doodarm gemaakt werd. Nu, misschien hebt u het ook moeilijker gehad, voor mijn part, in Rusland duurt die geschiedenis ook niet twee jaar, maar tweeëndertig. Waar heeft Nivelles u heen gestuurd? Naar de onzen of naar de Fransen?

— Naar de secretaris van de Franse ambassade.

— Dus naar uw eigen mensen. Nu, en hebt u veel mensen kunnen opduiken? . . .

Sablon haalde zijn schouders op:

— Ik ben journalist en geen spion.

Bill schaterde van het lachen:

— Dat noem ik geschoold zijn! . . . Bent u zelfs bang om met mij openlijk te spreken? Ook goed, drinkt u er nog een. Maar ik heb geen angst voor u. Ik heb hier op tijgers gejaagd. Dat noemt zich „kruisridders van de vrijheid”, alles bij elkaar niet veel zaaks, maar één hebben ze er toch te pakken genomen . . . Nu ga ik naar huis — ik wil een boekje schrijven. Daar maak ik vijftigduizend voor . . .

Hij begon hardop te overleggen, met welke uitgeverij hij het beste een contract kon sluiten

Sablon luisterde niet naar hem, hij werd door zijn eigen gedachten in beslag genomen. Zeker, Coster was dronken. Maar hij sprak in ernst. Nu begrijp ik, waarom de Chaumont op namen stond en vroeg, of ik geen geld nodig had. Hij zei voortdurend: „Het is onze plicht ontevredenheid te verlenen.” Laag! . . . Het is geen persagentschap, maar een bureau voor het werven van moordenaars. Senator Low, een of andere Roberts . . . Waar ben ik in terecht gekomen! . . . Nu is me duidelijk, waarom die Hautefeuille hier dadelijk kwam aanrennen, — ze waren bang, dat ik hun zou ontglippen . . . Maar ik ben immers een fatsoenlijk mens . . . Goed, ik heb een voorschot genomen. Een groot ook, dat is waar. Ik had moeten bedenken, waarom ze zoveel betaalden. Maar ik kan ons huisje verkopen, ik kan alles verkopen, dan kan ik het voorschot teruggeven. Ik heb altijd eerlijk geleefd. Ik ben zelfs in Auschwitz terechtgekomen . . . En toch niet om zo te eindigen? Ik moet iets doen, ik moet verklaren, dat ik er niets mee te maken heb! . . .

Hij dronk zijn glas in één teug leeg en voelde, dat het werkte. Hij wilde iets zeggen, maar het viel hem zwaar zijn tong te bewegen. Met wie moest hij eigenlijk spreken? Met deze man soms? Deze Bill Coster?



Heel Amerika wist, dat hij een riooljournalist was... Ineens zei hij hardop:

— Bent u eigenlijk wel een mens? U bent Bill Coster...

Direct geeft hij me een oplawaai, dacht Sablon. Nu dat hindert niet, dan geef ik hem er een terug. Dat betekent een vechtpartij. Dat zal iedereen in het hotel aan het schrikken maken... Maar Coster lachte goedmoedig.

— Dat is waar. Tegen mijn vrouw zeg ik altijd, wanneer ik moet dicteren: eens was ik een mens, maar nu ben ik Bill Coster geworden. Het staat me alleen niet aan, dat u zo droefgeestig bent. Drinkt u toch. Ik heb nog een fles in mijn tas. Daarmee kunnen we onze kieuwen bevochtigen... Misschien bent u aan cognac gewend? Hier is ook Franse te krijgen. Die wordt hier nog erkend... Ik wil u een raad geven: wanneer u met Nivelles klaar bent, schrijft u dan een boek over Rusland. Dat is interessanter dan Praag. Daar kunt u moorddadig aan verdienen. De toestand kent u nu en wat het overige betreft — een week is voldoende om iets pikants uit te denken. Bijvoorbeeld: u heeft een geleerde leren kennen, die atoombommen vervaardigt. Zijn zoon hebben de roden naar Siberië gestuurd. De oude man weifelt, u spreekt naar zijn hart, nu en zo verder, dat hoeft u niet uit te leggen, u bent zelf journalist. Wilt u, dat ik in Amerika met een uitgeverij overleg pleeg?...

Sablon hield het niet langer uit:

— Ik ben een mens en geen Bill Coster. Met een dergelijke zwijnerij laat ik me niet in.

Ditmaal werd Coster werkelijk woedend, maar hij sloeg Sablon niet, hij schreeuwde alleen:

— Ach, wat hebt u een edel karakter! Daarom hebt u zeker van „Transoc” het dubbele losgekregen. Dat weet ik heel zeker. Ik zou wel eens willen weten, hoeveel u er op de ambassade nog bij in de wacht gesleept hebt!...

Sablon schreeuwde:

— Ik zal Nivelles dat geld in zijn gezicht gooien! Ik dacht, dat het werk voor een krant was, maar het is zwijncij. Dat is goed voor mensen zoals u... Morgen al zal ik het van de daken schreeuwen. Begrepen? Maakt u nu dat u weg komt! De hele kamer stinkt naar u. Vooruit!...

Coster werd ineens nuchter. Bedaard nam hij zijn aktentas en zei:

— Men moest gehakt van u maken. Overigens heb ik jiu-jitsu geleerd en ik zou het nog wel met sterkere mensen klaarspelen. Maar ik heb u zelf tot drinken aangezet. Dat zou dus niet sportief zijn. Ik wens u een goede nachtrust.

Toen Coster weg was, wierp Sablon zich op de divan. Hij was uitgeput. Waarom heb ik zoveel gedronken? Ik moet nu direct nuchter worden! Morgenochtend moet ik de luchtreis voortzetten. Hoe laat is het nu? Half twee... Ik heb dus nog een paar uur. Ik zal de waarheid



schrijven. Ik heb niet geweten, wat ze met me voorhadden. Als de „Monde” het niet opneemt, breng ik het naar de „Humanité”. Laten ze maar zeggen, dat ik communist ben. Ik wil niet voor een Coster gehouden worden. Ik ben geen Coster, ik ben een mens . . .

De kamer draaide voor zijn ogen. Sablon waande zich in het vliegtuig naar Parijs. Zij waren in een onweerswolk terechtgekomen. Wat schommelde dat! . . . Direct komen we aan. Ik moet dadelijk schrijven. Ik zal er boven zetten „De biecht van een bedrogene”. Nee, dat is dwaas — ik lijk wel een naaistertje, dat door haar minnaar bedrogen is . . . Nivelles bedriegt natuurlijk die vogelverschrikker van hem. Zijn gedachten raakten in de war. Hij sliep in.

Coster ging geheel in gedachten verdiept naar zijn kamer. Zeker, Sablon was erg te keer gegaan, maar hij meende, wat hij zei. Ik heb een verschrikkelijke domheid begaan — ik had geen open kaart met hem moeten spelen. Maar hoe kon ik weten, dat hij zich bij de neus zou laten nemen? Nivelles zei tegen me: „Sablon is bereid in Moskou te werken. Dat is het belangrijkste punt — men moet de oppositie bundelen . . .” Ik heb met hem gesproken als met een collega, maar hij wilde me naar de keel vliegen. Een dergelijk iemand is in staat met onthullingen op de proppen te komen. Men zegt, dat dat goed betaald wordt. Hij zal zich op mij beroepen. Dan is het uit met me: zo iets vergeeft niemand me. Ik was al bang, dat ik er met Zejda in zou vliegen, maar Sablon is veel gevaarlijker . . . Ik moet dadelijk Nivelles waarschuwen.

Hij liet een taxi komen. Het was eigenlijk nog te vroeg. Maar op het vliegveld was het rustig. Het was anders een vervloekte geschiedenis!

Sablon werd pas laat wakker met een zwaar hoofd. Hij probeerde te roken, maar wierp dadelijk de sigaret weg: Coster schoot hem te binnen. Hij moest op reis . . . Hij keek op zijn horloge en vloekte: hij had zich verslapen. Hij ging naar beneden en de portier zei hem:

— Pas morgenochtend gaat er weer een vliegtuig naar Parijs. Mijnheer Coster is vanmorgen vroeg naar het vliegveld gegaan. Hij laat u zeggen, dat hij u zeer dankbaar is.

Coster was geen lafaard. Tijdens de oorlog was hij meer dan eens in een hachelijke situatie geraakt. En terwille van een sensatie voor de krant was hij bereid een kogelregen te trotseren. Waarom was hij dan nu in de lege vliegveld-restauratie zo nerveus? Waren de gebeurtenissen van de laatste dagen hem misschien te veel geweest? De vlucht van Zejda, het smadelijke einde van de „kruisridders” en de beledigingen,



die Sablon hem aangedaan had? Of had hij gewoon te weinig gedronken? Allerlei dwaze gedachten gingen hem door het hoofd. Als Hobza nu eens plotseling een of andere schurk vertelde, dat Zejda zijn instructies van Coster kreeg? Hij zag de oude ezel duidelijk voor zich, hoe hij de eerste de beste opbiechtte: „De moord op Ruzicka is onverenigbaar met de beginselen van Masaryk...” Ook Sablon was razend. Wie wist, of hij niet met zijn dronken kop naar de politie was gelopen. En telkens, als iemand de restauratie binnenkwam, kromp Coster in elkaar.

In het vliegtuig kalmeerde hij direct. Hij kwam zelfs in een goed humeur. Gretig dronk hij de koffie, die de stewardess hem bracht en hij liet zich een glaasje cognac brengen. Het was een heerlijke morgen. Coster keek door het kleine raampje naar beneden. Heuvels, steden en wegen, smal als de lijnen op een tekening, en de punten, die zich hierop voorwaarts bewogen, waren de auto's. Duitsland of nog Tsjechoslowakije? Van boven leken alle landen verbluffend veel op elkaar, alles leek klein en nietig. Men noemde dat: „in vogelvlucht”... Ja zo'n nietig vogeltje kon hele staten van bovenaf bekijken. Het moest dan net zo iets voelen als Bill: rust, vermengd met een zekere minachting voor de mensen. In het algemeen voelde hij zich ook op aarde boven de anderen verheven. Zeker, hij had bijna een jaar verknoeid met die dwaze „kruisridders” — hij had een contract met Nivelles, kreeg geld en hij was een eerzaam mens. Hij had er lak aan, wat de Tsjechen voor regime hadden. Niet als belanghebbend persoon, maar als noodlot had hij in hun leven ingegrepen. Als God bestond, dan kon het deze niet schelen, wie zegevierde. Hij nam op goed geluk besluiten. In de vorige oorlog had hij besloten: laten de geallieerden maar overwinnen. Bommen waren er genoeg voor allemaal, maar de lauweren kon hij maar een in de schoot werpen. Het geheel was een loterij. Natuurlijk zou men weer oorlog moeten voeren: men kon zich onmogelijk zo lang op de oorlog voorbereiden en dan een andere plaat gaan opzetten. Overigens was oorlog voeren ook dwaas: eerst bouwde men tien jaar op en dan werd het in tien seconden weer vernietigd. Zeker, Coster zou liever hebben, dat de Russen op hun kop kregen: tenslotte was hij Amerikaan. Maar hij was er lang niet van overtuigd, dat de Amerikanen het bij het rechte eind hadden. Het was net als met de beide Hobza's: wie van hen beiden gelijk had, was moeilijk te zeggen, duidelijk was alleen, dat ze ruzie met elkaar hadden. Zejda had bij de Gestapo gewerkt, daarna bij de Amerikanen en tegelijk had hij op slinkse wijze kans gezien in de krant van de roden te schrijven. Dat was natuurlijk smeerslapperij, maar misschien had Zejda gelijk: de mens leefde niet lang, en in het algemeen was het leven knap vervelend. De politiek ging op iemands zenuwen werken, maar zonder geld ging het niet, dan was het helemaal niet te harden. Voor een boek over Tsjechoslowakije zou men niet veel betalen. Praag was geen Moskou. Maar niettemin kon hij er toch wel dertigduizend dollar mee



in de wacht slepen...

Coster sliep in en de stewardess moest hem lang heen en weer schud-den, toen het vliegtuig op het punt stond te landen.

Bill besloot dadelijk naar het agentschap te gaan. Van zijn gemoedsrust van zoëven was geen spoor over. Hij bedacht kwaad, dat hij voor die paar ongelukkige centen een verschrikkelijk risico op zich genomen had. Men had hem kunnen arresteren en vermoorden. En Nivelles kon in die tussentijd rustig gedichtjes schrijven. Was dat geen smeerlapperij? Nu zou de roodharige boven op hem zitten: waar was het geld gebleven, wat was er van de „kruisridders” over, bij wie moest men aanknopen om het werk voort te zetten? Maar Zejda was er vandoor... Zeker, Coster had een troef in handen: hij was Sablon voor geweest en had „Transoc” gered. Daarvoor alleen moesten zij hem minstens twintigduizend geven. Maar die roodharige was zo gierig als een rat...

Toen Coster de ruime werkkamer van Nivelles binnentrad, riep hij verontwaardigd uit:

— Wel heb ik ooit!...

Nivelles trok groen weg. Had hij nog niet genoeg aan die geschiedenis met Sablon!...

— Hebt u onaangenaamheden?

Bill lachte boosaardig:

— Noemt u dat onaangenaamheden? Het had een haar gescheeld, of ik was doodgeschoten. Ik heb u allang gezegd, dat uw schoonvader een ezel is. Overigens bent u me ook een mooie!... Ik zou wel eens willen weten, waar uw negen tiende, dat er tegen is, zich bevindt! Het is daar verduiveld moeilijk werken. En toch zou ik er niet weggegaan zijn... Maar er is een ongehoorde gemeenheid gebeurd — u hebt Sablon er in willen laten lopen, maar nu staat hij op het punt u er in te laten lopen. Hoe kon u hem in de plannen van de roodharige inwijden?

— Ik ben heel voorzichtig met hem geweest. Misschien heeft de secretaris van onze ambassade in Moskou teveel losgelaten.

— Speldt u me toch niets op de mouw! Hoe kan een Fransman in Moskou weten, wat ik in Praag doe? Sablon is van alles op de hoogte. Hij heeft me gezegd, dat hij van plan was „het van de daken te schreeuwen”. Begrijpt u, wat dat zou betekenen? Ik heb alles laten liggen om al was het maar één dag voor hem hier te zijn.

Coster had verwacht, dat zijn woorden grote indruk zouden maken; maar Nivelles was niet alleen niet opgewonden, hij was zelfs gerustgesteld: met Coster was in ieder geval alles in orde... Bill werd woedend:

— Raakt u dat niet?

— Ik wist het al. De Chaumont heeft me vanuit Moskou gewaar-schuw en daarna heb ik bericht ontvangen uit Praag. Ik heb op mijn beurt de senator gewaarschuw. Wij hebben een artikeltje in elkaar gezet... Maar dat met Praag is werkelijk onbegrijpelijk. De Chaumont



heeft met hem niet over u kunnen spreken. Misschien was het de Tsjechische politie? ... Men wil Sablon de radio-uitzending voor Frankrijk laten verzorgen. Hij geniet het volle vertrouwen van de roden. Waarschijnlijk heeft men u in de gaten gehouden. Of er was een provocateur in het spel ...

— U zult nu wel begrijpen, wat de roodharige uitgedacht heeft. Ik heb mijn hoofd op het spel gezet ... Maar genoeg over mij. Wanneer Sablon verklaart, dat een Amerikaans journalist medeplichtig is aan de moord op Ruzicka, dan zal dat een ongehoord schandaal teweegbrengen. Ik zou wel eens willen weten, wat uw schoonvader daarvan zou zeggen ... Laat u me eens zien, wat u geschreven heeft?

Toen Bill het artikel van Nivelle doorgelezen had, grijnsde hij gering-schattend:

— Het dichten gaat u beter af. Het is geen visje, dit moet inslaan. Dat met die sirenen is kolder. Wie herinnert zich zulke dwaasheden nog? In Praag was een schurk, die het te pas en te onpas over Saturnus had. Maar tenslotte ging hij er vandoor ... Van het hele artikel gebruiken we twee feiten: de verkoop van de gestolen schilderijen en het werken voor de Gestapo. Het voornaamste is, alles te weerleggen, wat hij zou kunnen zeggen ...

Coster trok zijn jasje uit, knoopte zijn das los en ging aan het werk. Hij begon met een zin, die dadelijk de aandacht van de lezers zou trekken: „Zal de koude oorlog overgaan in de hete oorlog? De roden voeren een campagne voor de vrede. Onze correspondent in Washington deelt mede, dat president Truman niet in dit lokaas zal bijten. Met de politiek van verzoening is het voor eens en voor altijd uit. De Amerikanen hebben herhaaldelijk verklaard, dat zolang de roden het ijzeren gordijn niet ophalen en het beginsel van persvrijheid niet erkennen, niemand bereid is een gesprek met hen te voeren. Het Kreml is in een moeilijke positie geraakt. Daarom hebben de roden besloten zich voor de openbare mening te rechtvaardigen en te bewijzen, dat de Amerikaanse journalisten zich zogenaamd inlaten met spionage en terreur. Het jonge persagentschap „Transoc” hebben de communisten als slachtoffer uitgekozen. Dit agentschap is gesticht door een groep onafhankelijke journalisten en heeft slechts één doel voor ogen — een juiste voorlichting. Het is voldoende op te merken, dat „Transoc” artikelen van vooraanstaande cultuurdragers van alle landen en van alle politieke gezindheden verspreidt en dat bijvoorbeeld professor Sidney Hook, de Franse auteur Jules Romains, de schrijver van het boek „Oneindigheid en nul” Arthur Koestler, de Duitse socialist Schmidt en de wereldberoemde filosoof Bertrand Russell hun medewerking verlenen. Wie moest dit lafhartige plan van de roden ten uitvoer brengen? De keus is gevallen op de Franse journalist Sablon, die tot dusver de reputatie genoot van een eerlijk en onafhankelijk mens. Niemand had enig vermoeden van de werkelijke activiteit van deze agent



van Moskou numero één. Twee personen droegen tot zijn ontmaskering bij: de brillante journalist Bill Coster en de knappe blondine met de ogen van een vampier, die de naam Sonja draagt."

Na deze inleiding gaf Bill een beschrijving van het leven van Sablon vanaf zijn kinderjaren. In 1936 had Sablon zich in dienst gesteld van de Russische spionnagedienst. In het café „Closerie des Lilas" ontmoette hij toen regelmatig de Sowjet-resident, die bekend was onder de schuilnaam „Moerom". De laatste betaalde Sablon in één keer een bedrag van tweehonderdtachtigduizend franc.

Na een beschrijving van de reis van Sablon naar Spanje, ging Coster over op de Meidagen van 1940: „Militaire deskundigen konden tot dusverre niet begrijpen, hoe het kwam, dat één van de bruggen over de Maas niet opgeblazen werd. Hierdoor werd de doorbraak naar Frankrijk voor de vijand vergemakkelijkt. Nu weten we, dat Sablon, die in opdracht van de roden met de Duitse spionnagedienst samenwerkte, het bevel tot het opblazen van de brug opgehouden heeft. Hierover en over vele andere zaken kan zijn medeplichtige nauwkeurige mededelingen doen. Deze medeplichtige was de blondine Sonja, die zeven jaar lang zijn maîtresse was en die hij liet lopen voor de mulattin Zoezoe, die meer aan een roofdier deed denken."

Uitvoerig weidde Coster uit over het werk van Sablon bij de Gestapo. Coster schreef: „Toen het Kreml besloot het agentschap „Transoc" te liquideren, verzocht Sablon de directeur van het Europese filiaal van dit agentschap de heer Nivelles, de bekende dichter en auteur van het boek „De roos van de Mississippi", hem naar Moskou te zenden. De heer Nivelles, tot wie wij ons gewend hebben om inlichtingen, was zo vriendelijk ons mede te delen, dat hij lang geaarzeld had. Hij kende Sablon als ervaren journalist, maar het gepraat van de journalist over het contact zoeken met oppositie-groepen in Moskou maakte hem huiverig. De heer Nivelles maakte Sablon er opmerkzaam op, dat de correspondenten van het agentschap „Transoc" zich onder geen voorwaarde mochten mengen in de interne aangelegenheden van het land, waar zij heengezonden werden. Sablon beloofde zich dit ter harte te zullen nemen. De heer Nivelles zei tegen onze correspondent in Parijs, dat het hem verwonderd had, dat de Russen Sablon zo snel een inreisvisum verstrekt hadden. Sablon heeft enige maanden in het voormalige paleis van de tsaar aan de kust van de Zwarte Zee doorgebracht, waar hij ware orgiën organiseerde. Daar heeft hij ook de mulattin Zoezoe heen laten komen. Daarna vloog hij naar Praag. Iedereen weet, wat zich in het ongelukkige Tsjechoslowakije na de Februari-omwenteling afspeelt. De communisten zijn niet bij machte de Tsjechen naar hun hand te zetten. Steeds weer ontstaan diverse illegale organisaties. De roden besloten, dat alles als machinaties van Amerikaanse journalisten voor te stellen. Sablon moest een desbetreffende verklaring afgeven en er zich daarbij op beroepen, dat hij



zelf voor het agentschap „Transoc” werkte en van hun duistere machinaties op de hoogte was. Om zijn verklaring meer gewicht te verlenen, probeerde Sablon zich te verzekeren van de steun van de Praagse correspondent van „Transoc”, de heer Bill Coster, en stelde hem het volgende smerige zaakje voor: Coster zou bevestigen, dat hij de illegale organisatie „De kruisridders van de vrijheid”, die voor kort de Tsjechische communistische leider Ruzicka vermoordde, financieel ondersteunde. Verbluft over de onbeschaamdheid van Sablon riep Coster: „Waarom wilt u, dat ik lieg en mijn vaderland zwart maak?” Sablon antwoordde cynisch: „U krijgt er tachtigduizend dollar voor.” Bill Coster was destijds een geestdriftige beoefenaar van het Japanse jiu-jitsu, hij is een levensblijve en stoere Amerikaan, en Sablon was gedwongen aan den lijve kennis te maken met zijn aanleg voor sport.”

Aan het slot van het artikel vertelde Coster, hoe de schone Sonja, de dochter van de Russische aristocraat T., die Sablon diverse duistere opdrachten had laten uitvoeren, bij het agentschap „Transoc” verschenen was. „Misschien werd deze vrouw gedreven door jaloezie, misschien ook begon haar geweten te spreken, maar of het nu zo is of anders, zij verklaarde, dat zij bereid was haar bekentenissen voor het gerecht te herhalen, maar zij verzocht haar naam niet te noemen, daar zij dan gevaar liep door de roden uit de weg geruimd te worden. Vele bekende journalisten met aan het hoofd de redacteur van de „Aurore” eisen de verwijdering van Sablon uit de Persassociatie. Volgens de laatste berichten stelt de opsporingsdienst belang in de zaak Sablon. Men kan wel zeggen, dat de loopbaan van Moskou’s agent numero één ten einde is.”

Toen Nivelles het artikel gelezen had, glimlachte hij:

— Dat zal werkelijk inslaan. Die slag zal Sablon nauwelijks overleven.

Met de mouw van zijn overhemd veegde Coster zijn natte voorhoofd af.

— Maar zal Bill Coster naar uw mening die slag overleven? Een jaar lang heb ik niets geschreven. Die vervloekte Tsjechen hebben mijn zenuwgestel verwoest. Ik begrijp zelf niet, hoe het me gelukt is te ontkomen!... Ik heb uw vervloekte agentschap voor de ondergang weten te bewaren. U kunt uw schoonvader schrijven, dat, als hij nu niet in zijn beurs tast, Bill Coster hem vroeg of laat aan de kaak zal stellen. Dat is mijn laatste woord. Nu ga ik drinken of slapen...

Toen Sablon er achter kwam, dat Coster per vliegtuig vertrokken was, vloekte hij hartgrondig. Coster was zeker bang, dat hij gearresteerd zou



worden nu zijn spel uit was . . . Hij zal Nivelles wel berichten, dat ik hem eruit gegooit heb. Nivelles zal zeggen: „En het voorschot? . . .” Zodra ik uit het vliegtuig stap, zullen ze me achterna zitten . . . Het is anders een echte bandietentroep, ze smokkelen spionnen en moordenaars binnen. Mij hadden ze er ook in willen betrekken, dat is duidelijk. Ik moet dadelijk iets ondernemen. Ik kan het beste naar de Tsjechen gaan en zeggen: „Ik ben journalist. Voor het communisme voel ik niet, maar daar gaat het hier niet om. Men heeft mij willen gebruiken voor gemene doeleinden. Bij u zijn zekere „kruisridders”, zij vermoorden hun politieke vijanden. Ik heb daarmee absoluut niets te maken, ik ben het er niet mee eens, sterker nog ik ben er verontwaardigd over . . .” Sablon besloot: dat doe ik. Het kon geen uitstel lijden. Misschien waren ze van plan vandaag weer iemand te vermoorden. Hij verzocht de portier het ministerie van voorlichting op te bellen en de ambtenaar, die eergisteren bij hem geweest was, te zeggen, dat hij hem spreken wilde.

Hij ging naar zijn kamer. Het raam zag uit op een binnenplaats. In het halfdonker verspreidde het lampje op tafel een naargeestig licht. Hij ging op de divan liggen, maar sprong plotseling op. Waar begin ik aan! Van de ene gemeenschap raak ik in de andere verzeild . . . Zeker, Coster is een schurk. Maar aanbrengen blijft aanbrengen . . . Ik weet zelfs niet, wie ik aanbreng. Misschien zijn die „kruisridders” wel fatsoenlijke mensen! Bannelier haat de communisten, maar hij is een eerlijk mens . . . Ik moet me niet in hun aangelegenheden mengen. Ik moet over het agentschap schrijven, de volle waarheid zeggen en laten drukken — alleen niet hier, maar in een vrij land, waar men mij kan antwoorden. Morgen zal ik in Parijs zijn, dan zal ik het artikel dadelijk naar de „Monde” of de „Combat” brengen. Dat is mijn plicht. Maar met aanbrengen zal ik me niet bezighouden. Op school was ik al van mening, dat klikken gemeen was, zelfs al had je gelijk . . .

Er werd geklopt, — de ambtenaar van het ministerie van voorlichting trad binnen.

Sablon wist niet wat te doen, hij verzocht hem omstandig plaats te nemen, roemde Praag en zei tenslotte:

— Neemt u me niet kwalijk, dat ik u lastig gevallen heb, maar ik had gedacht nog in Praag te kunnen blijven en had u willen verzoeken mij uw scholen en fabrieken te laten zien. Maar tot mijn spijt vernam ik zojuist, dat ik morgen in Parijs moet zijn. Ik vind het werkelijk zeer onaangenaam . . .

Toen de Tsjech weg was, zette Sablon zich aan zijn tafel en begon te schrijven. Hij schreef snel met zijn grote, lange halen: „Ik ben altijd een voorstander geweest van toenadering tussen de diverse staten en daarom ging ik in op het voorstel van het agentschap „Transoc” om naar Moskou te reizen. Ik wist niet, dat dit agentschap als dekmantel diende voor afschuwelijke misdaden. De secretaris van de Franse ambas-



sade de Chaumont wilde van mij namen hebben van personen, die het niet eens waren met de politiek van de Sowjet-regering. Dat lijkt een onschuldige bezigheid. Ik kan andere feiten aanvoeren. De Praagse correspondent van het agentschap „Transoc”, de heer Coster, zei mij, dat hij zich bezig hield met een illegale organisatie...” Hij haalde het geschrevene zorgvuldig weer door: dat was ook een denunciatie. Hij moest spreken over de tendens zonder de mensen erin te betrekken: „Ik vrees, dat in onze bewogen tijd sommige kranten-bedrijven, en in het bijzonder het agentschap „Transoc”, het beginsel van de persvrijheid uit het oog verliezen en zich mengen in het politieke leven van andere landen.” Ook dat haalde hij door. Dat was niet overtuigend en te kinderlijk. Wat betekent: „ik vrees”? Ik weet immers, dat ze hier een mens vermoord hebben. „Politieke hartstochten, uit welke edele motieven zij ook mogen voortspruiten, kunnen tot afschuwelijke misdaden leiden. Het agentschap „Transoc” dient niet alleen niet de zaak van de toenadering tussen de volkeren, maar stookt integendeel de vijandschap aan. Zijn vertegenwoordigers voeren opdrachten uit voor diverse spionnagediensten...” Nee, dat is ook niets: ik zeg, dat ze schurken zijn zonder uit te leggen waarom. Ik moet Coster, Nivelles, de Chaumont en Low noemen. Maar wat heb ik eigenlijk voor bewijsstukken? Coster zal volhouden, dat hij niets gezegd heeft. Nivelles zal schrijven, dat ik een schoft ben, dat ik een groot voorschot in de wacht gesleept heb, niets geschreven heb, en nu met verdachtmakingen kom om mij aan het werk te onttrekken. De Chaumont zal antwoorden, dat het verzinsels zijn, en dat men mij in Moskou deze gedachte aan de hand gedaan heeft... En wat weet ik van Low? Alleen dat hij de schoonvader van Nivelles is... Dat is kinderwerk.

Hij verfrommelde het papier en ging weer op de divan liggen.

De hele dag pijnigde hij zijn hersenen en 's avonds stelde hij een kort briefje aan de redactie op: „Er zijn mij geruchten ter ore gekomen over de politieke activiteit van het agentschap „Transoc”, die buiten het arbeidsveld van een gewoon persagentschap valt. Ik acht het mijn plicht te verklaren, dat ik erin toegestemd heb voor het genoemde agentschap als journalist naar Moskou te reizen en dat ik alleen voor mijn werk verantwoordelijk ben. Ik sta buiten de politieke partijen en wens maar één ding: vrede. Ik ben niet naar Moskou gegaan om te beoordelen, of de Sowjet-orde goed of slecht is, maar om vast te stellen, of er een mogelijkheid is de oorlog te voorkomen. In de naaste toekomst heb ik het plan dit probleem te belichten en weer te geven, wat de Russen zelf hierover denken.”

Hij besloot dit morgen aan Nivelles te overhandigen. Wellicht is hij op het vliegveld, dan kunnen we het dadelijk uitpraten. In de brief staat voor hem niets beledigends. Ik zeg hem ronduit, dat ik geen communist ben geworden en ook niet zal worden, maar dat de Russen vrede willen



en dat we aan een toenadering moeten werken. Als hij in de publicatie van de brief toestemt, zal ik artikelen voor hen schrijven. Maar als hij weigert, zal ik zeggen, dat ik het voorschot terug zal geven, maar dat hij me even tijd moet laten, want dat ik geen geld heb en mijn huis moet verkopen. Met de brief ga ik dan naar de „Monde”. Misschien kan ik beter eerst met Bédier gaan praten. Hij is een fatsoenlijk mens, hij heeft deelgenomen aan het verzet en als Bédier erop staat, dan zullen alle kranten het opnemen.

Onderweg was hij opgewonden: dadelijk zal ik Nivelles zien. Hij zal zuurzoet lachen en vragen, hoe de reis was en ik zal antwoorden: „Uitstekend”, — en dan zal er een afschuwelijke stilte vallen...

Er was evenwel niemand om Sablon te ontvangen. Hij voelde zich opgelucht, de dag begon niet slecht. Hij begaf zich naar huis. Er bleek niemand thuis: de luiken waren gesloten, de schilderijen met pakpapier omwikkeld, de meubelen in hoezen. Hij maakte de luiken van zijn werkkamer open, zag de tafel, zijn machine — en ergerde zich: hij moest gaan zitten schrijven. Hij had lust direct naar Quimperlé te vertrekken. Het zou niets uitmaken, als hij Nivelles de brief over drie dagen pas overhandigde. Hij moest uitrusten. Hij ging naar het station en verheugde zich: over veertig minuten ging er een sneltrein naar Quimperlé... De coupé was leeg en Sablon dacht: vandaag bof ik echt. Onderweg voelde hij zich opgewekt: vanavond zou hij zijn gezin zien en morgen van de ochtend af aan zee zijn...

In Angers stapte hij uit om een luchtje te scheppen. De trein bleef twintig minuten staan. Hij dronk koffie en kocht aan de kiosk een dozijn kranten. Toen hij weer in de trein zat, legde hij de kranten naast zich neer en gaf zich weer over aan dromerijen: zijn vrouw, Madeleine, rode en blauwe anemonen, een vissersboot... Toen hij zich uit het raampje boog, bespeurde hij de vertrouwde frisheid: ze waren niet ver meer van zee... Traag vouwde hij de „Samedi Soir” open en verbaasde zich: wie is dat? Dat lijkt ik wel... Ja, dat ben ik, het is alleen een vreemde foto — een soort dwangarbeider. Maar waarom drukken ze een foto van mij af?... Nu pas viel zijn aandacht op de reusachtige kop: „Agent van Moskou numero één.” In Moskou had hij dikwijls gedacht: als ik schrijf, dat de Russen geen oorlog willen, dan zullen ze mij communist noemen en er zullen er zelfs zijn, die zullen zeggen, dat ik omgekocht ben. Maar dit kwam toch als een verrassing. Hij gooide het blad in een hoek en stak zijn hoofd buiten het raampje. Zou hij het maar niet lezen?... Hij ergerde zich over zichzelf, deed het raam dicht en raapte de krant op.

In het begin moest hij er om lachen, — het verhaal over de schilderijen van Velasquez, die hij verkocht had, maakte hem vrolijk. Toen hij aan de geschiedenis met die brug en zijn werk voor de Gestapo toekwam, vloekte hij, maar wist zijn kalmte nog te bewaren. Maar toen hij las, dat hij geprobeerd had Coster om te kopen, raakte hij buiten zichzelf van



woede. Het was duidelijk, dat ze hem de mond wilden snoeren. Coster had niet voor niets zijn halfleeggedronken fles in de steek gelaten om zich naar het vliegveld te spoeden. Echte gangsters! Maar het zou hun niet lukken, het was hier geen Amerika, hier kon men de mens geen muilkorf voorbinden. Nu moest hij alles schrijven: spionnen en moordenaars, hij zou hun hun masker afrukken!

Hij vergat, waar hij heen ging, hij vergat dat hij zijn vrouw een telegram gestuurd had, en hij was helemaal in de war, toen hij Madeleine bij het raampje zag staan. Dat was Quimperlél!

— Wat heb je? — vroeg zijn vrouw. — We konden je haast niet vinden. Waarom stapte je niet uit?

Hij was verlegen:

— Neem me niet kwalijk, Lucie, ik ben erg moe. Daarbij heeft er een afschuwelijke gemeenheid plaatsgevonden. Dat zal ik je later wel vertellen... Ik moet informeren, wanneer er een trein naar Parijs gaat. Ik moet vandaag nog vertrekken.

Met moeite kon zijn vrouw hem overhalen te blijven overnachten. Hij wilde niet over het artikel spreken, waar zijn dochter bij was. Zij zaten zwijgend op de kleine veranda. Er viel een milde regen: het rook naar vochtige bladeren, violieren en de zee. Sablon bekeek Madeleine met welgevallen: zij was gegroeid en mooier geworden. Een echte vrouw... Hij vergat het agentschap. Tenslotte ging Madeleine naar bed. Hij toonde zijn vrouw de krant:

— Lees dat maar eens... Wij moeten het huis verkopen...

Hij wist, dat hij aan Lucie een trouwe vriendin had. Toen hij met de redactie brak, omdat hij de waarheid over Franco geschreven had, hadden ze een zeer moeilijke tijd doorgemaakt. Geld was er niet, de tweejarige Madeleine was zwaar ziek, hij deed niets en liep als een schim rond, — zo was het altijd met hem, na een uitbarsting maakte apathie zich van hem meester. Lucie bracht toen zowel hun dochttertje als Sablon er weer bovenop. In dat kleine coquette vrouwtje, dat verzot was op modebladen en romans van Benoit, school een ongewone kracht en het vermogen om zelfs in de zwaarste ogenblikken te glimlachen en ieder soort werk onopvallend te verrichten. In de bezettingstijd stond zij haar man ter zijde. Hij werd gearresteerd. 's Nachts hilde ze, maar overdag werkte ze. Zij naaide: zij moest in haar onderhoud voorzien en Madeleine redden. Toen het wonder geschiedde, dat Sablon uit Auschwitz terugkeerde, werd ze ziek. De dokters zeiden: „Uitputting van het zenuwgestel,” — zij wist, dat ze ziek was geworden van geluk.

— Wie heeft dat geschreven? — vroeg zij, de krant wegglegend.

— Ik weet het niet. Misschien Coster. Hij is in Praag bij me geweest. Zoals je ziet, willen ze mij de mond snoeren...

Hij vertelde haar van het onderhoud met Coster. Nu was hij niet meer gebonden en kon hij namen noemen. Hij vertelde, waar zij zich



mee bezig hielden. Morgen zou hij Bédier opzoeken. Ze zullen het moeten drukken...

Lucie zei:

— Ik ben bang, dat het erg moeilijk zal zijn... Trek het je niet aan, ik ben overtuigd, dat ze het zullen drukken... Maak je over het geld geen zorgen, wij kunnen het huis verkopen, alles zal wel in orde komen... Je moet nu in ieder geval uitslapen, je hebt rode ogen. Kruip in bed. De trein gaat immers om negen uur.

De volgende morgen brachten zijn vrouw en Madeleine hem naar het station. Toen Madeleine hen een ogenblik alleen liet, zei Lucie quasi terloops:

— Wie is toch die Sonja? Je hebt me nooit over haar verteld...

Hij stootte op:

— Jij gelooft het dus ook?...

Tevergeefs betoogde ze, dat ze het voor de grap gezegd had, dat het belachelijk zou zijn er een kwestie van te maken, hij nam koel afscheid van haar en keek niet meer uit het raampje.

Hij was onderweg somber gestemd. Zelfs Lucie geloofde het!... De mensen zijn hopeloos dom. Wat zit die dikzak me aan te kijken. Hij heeft zeker het artikel gelezen, hij herkent me nu van de foto en overlegt nu bij zichzelf, of ik niet van plan ben hem af te slachten. Smeerlapperij!

Toen begon hij zichzelf moed in te spreken. Dat met Lucie had niets te beduiden: wanneer een vrouw jaloers is, verliest zij haar gezonde verstand. Zij hadden hun doel voorbijgeschoten, dat geloofde zelfs een idioot niet meer. Bédier zal vinden, dat zo iets niet ongestraft kan blijven. Het werpt een smet op Frankrijk. Hij weet waarschijnlijk niet, waarmee bepaalde diplomaten zich bezig houden. De Chaumont speelt met vuur. Men weet zelfs niet, voor wie hij werkt. Misschien krijgt hij zijn bevelen van Low. Wie weet, wat er nog uit zulke dingen zou kunnen voortvloeien...

Het volgende ogenblik wond hij zich weer op: stel je voor, dat Bédier niet in Parijs is? Hij kon ook weigeren hem te ontvangen en zeggen, dat hij bezet was. Hij had het werkelijk erg druk. Dan zou de zaak al half verloren zijn: een tweede Bédier was er niet...

Bédier bleek in Parijs te zijn en ontving Sablon dadelijk. Hij informeerde vriendschappelijk, hoe het er in Moskou uitzag en wie Sablon daar ontmoet had. Sablon wilde zo snel mogelijk over „Transoc” beginnen, maar Bédier luisterde met zoveel interesse, dat Sablon zich onwillekeurig liet meeslepen en uitvoerig begon te vertellen. Hij vergat niet een beschrijving van Krylow te geven. Bédier vroeg:

— Alles bij elkaar genomen is dus uw mening, dat zij geen oorlog in de zin hebben? Ziet u, ik ben daar niet geweest, maar ik heb steeds hetzelfde gezegd. Het verschrikkelijke is echter, dat zij geen vertrouwen hebben in ons en dat zij zich derhalve vaak zo gedragen, alsof ze van



plan zijn oorlog te gaan voeren. Ook wij hebben daaraan schuld: de kranten schrijven vaak over overbodige dingen. Om van de Amerikanen nog maar te zwijgen: daar zijn teveel ezels, daarbij heeft iedere ezel zijn eigen krant, waarin hij alles kan laten drukken, wat in zijn hoofd opkomt. Het zou goed zijn, als u wat over uw reis schrijft. U hebt gelijk, we moeten alles doen om de atmosfeer op te klaren.

— Ik zal schrijven, ik weet alleen niet, waar ik het moet laten drukken. Ze willen mij de mond snoeren... Hebt u het artikel over mij gelezen?

Bédier glimlachte:

— Wie hecht daar waarde aan? Bovendien is het in het grootste snertblaadje verschenen. Sensatiezucht, americanisme... Neemt u die geschiedenis met die schilderijen bijvoorbeeld; alsof de doeken van Velasquez op straat rondslingeren... Meent u werkelijk dat dat enige betekenis heeft?

— Niet het artikel, maar de schrijvers ervan...

Sablon vertelde Bédier over de activiteit van „Transoc”.

Bédier luisterde aandachtig en zei toen:

— Ik ben een oude vriend van u. Ik weet niet, of u zich nog dit kleine voorval herinnert. Tijdens het verzet kwam op een keer een zekere dokter Lafosse bij u. Hij behoorde tot de verzetsgroep „Jeanne d'Arc”. Hij vertelde u, dat de mensen in Brive uw artikelen bijna van buiten kenden. Herinnert u zich dat nog? Ik bracht toen vele nachten wakend door, wij hadden geen stencilapparaat en ik schreef de artikelen met de hand over. Dat was een wonderbaarlijke tijd. Wij waren toen allemaal romantici. U spreekt nu ook als een romanticus, maar wij politici zijn veroordeeld tot nuchterheid. Ik begrijp uw gevoelens, maar ik ben verplicht terughoudend te blijven. U zegt, dat de Russen vrede willen. Dat ben ik met u eens, maar ik meen, dat hun vredeswil in gelijke mate toeneemt als de kracht van het Westen. Wanneer wij hier vreedzaam met elkaar kunnen praten, dan hebben we dat in de eerste plaats aan Amerika te danken. Ik zal heel openhartig tegen u zijn: de regering bevindt zich in een moeilijke positie. De communisten doen alles om een breuk met Amerika te bewerkstelligen. U was hier niet in Augustus, toen demonstranten probeerden op de Place de la Concorde door te dringen tot de Amerikaanse ambassade... Wij mogen geen koren dragen op de molen van de communisten. U bent verontwaardigd over hetgeen zich achter de coulissen van het agentschap „Transoc” afspeelt. Ik geloof, dat u een beetje overdrijft. Daarin bent u nog altijd romanticus. Het is nauwelijks mogelijk, dat ze echt moorden begaan, ze zullen er eerder lawaai over maken, dat ze moorden en daarvoor krijgen ze dollars. Een ogenblikje... Hoe het ook zij, „Transoc” is een Amerikaanse onderneming. Zeker, ook Nivelles is er bij. Maar is Nivelles soms een politicus? Hij is een voortreffelijk dichter en dat is alles — men kan hem niet met de gewone maat meten. Toen wij bij het verzet waren, zat hij op de



prefectuur en schreef gedichten over Circe. Ik maak hem daar geen verwijt van, hij is nu eenmaal zo. U hebt zelf gezegd, dat een zekere Roberts, ik heb deze naam nooit gehoord, de eigenlijke leiding van „Transoc” heeft. Daar kunt u gelijk in hebben... Ik was, dit even terzijde, niet zeer verrukt, toen ik hoorde, dat u voor hen naar Moskou reisde, maar dat is nu eenmaal gebeurd... Wat wilt u, in Amerika zijn vele excentrieken. Het is nog een jong volk en het heeft nog niet uit kunnen razen. De een stelt voor om binnen vierentwintig uur alle Chinezen te vernietigen, een ander werkt aan een plan voor een veldtocht van Tito naar Moskou, een derde geeft Bill Coster opdracht in Praag de omwenteling te organiseren. Dat is allemaal ongelofelijk dom; maar u zult zelf inzien, dat wij met de Amerikanen geen ruzie kunnen maken en dan alleen blijven staan... Luistert u eens naar me, Sablon, men zegt, dat ik een optimist ben en dingen belooft, die onuitvoerbaar zijn. Dat is waar, dat past bij mijn beroep... Maar ik wil u helpen en daarom alles rustig overwegen. Speelt u niet voor Don Quijote! Wanneer u tegen „Transoc” ten strijde trekt, legt u het loodje en niet zij. Achter hen staat een te grote macht. En bovendien — waarom zou u, een schitterend journalist, een Fransman, dat betekent de vertegenwoordiger van een beschaafde natie, uw kracht, gezondheid, en tijd verspillen in de strijd tegen een dergelijk twijfelachtig agentschap?

— Naar uw mening zou ik dus moeten zwijgen?

— Nee, ik wil niet, dat u zwijgt. Laten we de zaak eens punt voor punt doornemen. Ten eerste — uw verhouding met het agentschap. Ik denk, dat deze wel geregeld kan worden. U zei, dat u een voorschot ontvangen hebt. Daar zit niets slechts in. U had lang niet gewerkt en zat zonder geld. Het zou dwaas zijn om het voorschot terug te betalen. Ten tweede — het aan u gewijde artikel, of liever smaadschrift. Dat zou ik niet onbeantwoord laten. Als u me toestaat, maak ik een ontwerp voor u. U schrijft natuurlijk duizendmaal beter. Maar in het gegeven geval denk ik niet zozeer aan een verblindende stijl als wel aan de juiste politieke tactiek: ieder woord dient overwogen te worden. Tenslotte het vraagstuk van uw artikelen. Ik ben overtuigd, dat u deze na publicatie van een antwoordbrief aan de redactie gemakkelijk in één van de grote kranten geplaatst zult krijgen. Indien u er geen bezwaar tegen hebt, spreek ik er met Dumont over...

— Dat is allemaal nu niet belangrijk — noch het voorschot noch de artikelen. U bent dus ook van mening, dat ik ronduit moet spreken...

— Neemt u me niet kwalijk, waarde vriend, dat ik u onderbreek, maar over twintig minuten moet ik bij Ramadier zijn. Morgen zal ik u het ontwerp sturen. Let u maar niet op de stijl, ik ben geen Sablon, ik schrijf, zoals een notaris uit de provincie dat doet... Ik moet nu afscheid van u nemen...

Hij drukte Sablon stevig de hand.



De volgende dag bracht een van Bédiers secretarissen Sablon het ontwerp voor een brief aan de redactie: „In sommige kranten is een artikel gepubliceerd „Agent van Moskou numero één”, dat een aantal verzinselfs over mij bevat. Zij zijn zover van de waarheid verwijderd, dat het nauwelijks nodig is ze te weerleggen. Ik acht het echter noodzakelijk te verklaren, dat ik niet alleen nooit een agent van Moskou geweest ben, maar uiterst afwijzend sta tegenover het Sowjet-regime, als strijdig met het vrijheidsbeginsel van de Westerse wereld. Ik beschouw het gedrag van de Franse communisten, die het Kreml ondersteunen, als hoogverraad. Ik heb het aanbod van een persagentschap om naar Moskou te reizen en te schrijven over wat er achter het ijzeren gordijn gebeurt, aangenomen. Na een verblijf van een half jaar in de Sowjet-Unie heb ik mij ervan overtuigd, dat de vaste politiek tegenover het Kreml en het stichten van de Noord-Atlantische verdragsorganisatie vruchten draagt. De Russen hebben leren inzien, dat de agressie, waar ze van droomden, met grote risico's verbonden is en dat heeft ze heel wat vredelievender gestemd. Ik hoop, dat wij door het versterken van onze vriendschappelijke betrekkingen met Amerika en met de democratische landen van West-Europa de vrede kunnen bewaren en het tijdperk van vredelievende onderhandelingen met het Oosten naderbij brengen.”

In zijn woede verfrommelde Sablon het papier.

— Zegt u maar tegen Bédier, dat ik niet de hoer van een minister ben. Ik ben Sablon. Is dat duidelijk? Zeg hem, dat hij mijn artikelen misschien overgeschreven heeft, als hij het niet liegt, maar dat ik zijn kruiperige brief niet zal overschrijven. Zijn moeite is voor niets geweest... U heeft vuiligheid in huis, jongeman! Ik zeg u, dat u op het ministerie vuiligheid heeft. Het stinkt er. Het wordt tijd de zaak uit te mesten...

De secretaris berichtte aan Bédier:

— Ik ben bij Sablon geweest. Hij is kennelijk epilepticus. Hij had een echte aanval, hij vertrapte de brief en schreeuwde iets...

Bédier dacht na. Als Sablon hem maar niet ontglipte! Zeker, de Russen hadden hem in de war gebracht. Maar hij is een man van de oude school, dat geeft hem een zekere onschendbaarheid... Men moet het hem alleen niet al te moeilijk maken. Wanneer zij van hem eisen, dat hij het voorschot terugbetaalt, komt hij in een verschrikkelijke positie en een mens, die te gronde gaat, is tot iedere dwaasheid in staat.

Bédier soupeerde bij Neales. Het gesprek kwam op de pers. Bédier maakte van de gelegenheid gebruik om te vertellen, wat Sablon overkomen was.

— Misschien past Coster in Tsjechoslowakije, maar hier heersen andere zeden. Het was fout, dat hij met Sablon gesproken heeft. Om van zijn artikel maar te zwijgen... Men mag Sablon niet in een uitzichtloze situatie plaatsen. Hij is een belangrijk journalist en hij heeft een naam.



Neales lachte bitter:

— U zei, dat Coster geschikt was voor Tsjechoslowakije? Ik geloof van niet. Hij is zelfs nauwelijks geschikt voor Georgia. Een olifant in een porceleinwinkel.

Neales was bijgelovig en later zei hij tegen zichzelf, dat hij door aan de olifant in de porceleinwinkel te herinneren het noodlot gestart had. Generaal Ridgen was bij hem geweest. Neales wilde met zijn verzameling pronken en bij het bekijken van de tabaksdozen liet de generaal er een vallen. Het was een doos van Sèvres-porcelain met het portret van „de moeder gods van Thermidor” Thérèse Tallien. Toen Ridgen het verschrikte gezicht van Neales zag, zei hij: „Dat kan gelijmd worden. Men doet dat tegenwoordig heel artistiek. In New York brachten ze mij een bord met van voren mijn portret en van achteren het vrijheidsbeeld, — mijn vrouw heeft het aan diggelen laten vallen, maar ze hebben het volkomen onzichtbaar gelijmd...

Neales zat bij zijn gebroken tabaksdoos en dacht: er zijn toch veel wilden in Amerika. Voor generaal Ridgen zijn een idioot bord met zijn beeltenis en een kunstwerk precies hetzelfde. Hij heeft niet eens begrepen, wat hij aangericht heeft. Zeker, Europa is een reusachtig museum. Wij moeten het besturen. Deze zelfde generaal Ridgen steekt met kop en schouder boven de militairen hier te lande uit. Dat is natuurlijk zo, maar men moet zich toch weten te gedragen, een museum is geen paardenstal...

Hij dacht weer aan Sablon en besloot met Nivelles te spreken.

— Mij staat die geschiedenis niet aan. Sablon kan ons schade berokkenen...

Nivelles begon zich te rechtvaardigen:

— Bij het eerste sein heb ik direct maatregelen genomen. Hij levert nu nauwelijks nog gevaar op. Er staat hem nog slechts één weg open: naar de „Humanité”.

— Dat is juist kwalijk, — antwoordde Neales geprikkeld. — Waarom zullen we de communisten zo'n geschenk aanbieden? Ik begrijp, dat u maatregelen moest nemen, maar dit artikel was veel te grof. Coster houdt een krant voor een boksring. Hij is in staat alles tot moes te slaan...

Hij moest weer aan zijn tabaksdoos denken en kon een uitdrukking van pijn niet onderdrukken.

Nivelles vroeg hem ontdaan:

— Wat moeten we naar uw mening doen?

— Spreekt u met Sablon, zegt u hem, dat het artikel zwijnerij is. dat u niets van dien aard gezegd hebt en dat Coster een bandiet is. Kortom, kalmeert u hem. Ik heb gehoord, dat hij slecht bij kas zit. Probeert u hem van die kant te benaderen. Men moet hem niet tegen de muur drukken...

's Nachts bekeek Neales, gewapend met een vergrootglas, de scherven van de tabaksdoos. Hij paste alle stukjes aan elkaar, maar de ogen van



Thérèse Tallen waren weg. Dat was niet meer te houden.

Vreemd, dat een zo verstandig man als *Thérèse Tallen* haalde. De idee van „Hansoe“ was *vanaf een* Coster sturen!... Van Low had ik niet anders *vanaf een* sufferd. Maar Roberts! Nu misschien begin ik te *vanaf een* ik te oordelen als een Europeaan! *General* *de* *vanaf een* alles vanaf een Europese keertoren." Als dat *vanaf een* veeg teken. Europa is bankroet en zakt van *vanaf een* De Fransen hebben geproefd te protesteren *vanaf een* West-Duitsland in ons verdedigingssysteem. *vanaf een* plaats gezet. Soms schied: grofheid niet. *vanaf een* maar bij mensen...

Sablon was verbaasd een brief van Nivelle te *vanaf een*

„Waarde vriend,

Ik schrijf u met bestroemd gemoed — ik vrees dat u *vanaf een* woordelijk aan: voor bepaalde uitlatingen, waarmee *vanaf een* heb en ook niet kan hebben. Met een gevoel van *vanaf een* artikel gelezen, waarin mijn woorden worden toegeschreven *vanaf een* geberigd heb. Er is veel waarover ik met u moet spreken *vanaf een* laat zich dat alles niet zeggen. Ik hoop, dat u niet *vanaf een* van de komende dagen te ontvangen."

Sablon wist dat een valik, hij wist zijn handen in *vanaf een* hij werkelijk denken dat ik geloof hecht aan zijn *vanaf een* laat ik niet in mijn *vanaf een*... Toen begon hij te *vanaf een* was niet zo gemakkelijk te begrijpen. Als Nivelle *vanaf een* willen antwoorden, maar ik heb hem niet *vanaf een* werkelijk vele dingen niet... Toen Nivelle afscheid *vanaf een* „Goed. Kom u maar."

Toen Sablon *vanaf een*, glimlachende Nivelle *vanaf een* spijt van zijn *vanaf een* zal teruggeven, maar *vanaf een* grote omweg. Hij sprak erin de *vanaf een* de vrijheid van *vanaf een* geestelijke *vanaf een* den, gelachen en *vanaf een* „Transit" en *vanaf een* de Cheumont *vanaf een*

— U bent maar *vanaf een* complete *vanaf een* gebeurt. Wij *vanaf een* Men heeft mij *vanaf een* met Coster. Dat *vanaf een*



gewoond, ik ben met dat land verbonden en ik heb het recht om te zeggen, dat bepaalde Amerikanen me buiten mezelf brengen. Coster is een journalistieke gangster. Als de Amerikanen verstandiger waren, zouden ze zulke exemplaren geen pas geven voor het buitenland . . . In ieder geval heeft ons agentschap met dat artikeltje niets te maken. U zult zelf wel begrepen hebben, dat ik nooit iets dergelijks over u gezegd kan hebben — men heeft mij iets toegeschreven, dat ik niet gezegd heb. Ik heb geen verklaring aan de pers gegeven, omdat een tegenbericht alleen de lasteraars van nut is. Waarom de aandacht vestigen op een smaadschrift, dat onopgemerkt is gebleven? . . .

Af en toe hield Nivelles even op: hij wachtte, wat Sablon zou zeggen. Maar Sablon zweeg.

— Ik had met u de kwestie van de publicatie van uw artikelen willen ophelderen. Men heeft mij gezegd, dat u een gunstige indruk van de Russen hebt gekregen. Voor mijn part, principieel heb ik er niets tegen. Wij zijn tenslotte een persagentschap zonder politieke kleur. En temeer, daar ik op uw tact reken. U zult zich wel niet buiten de natie willen plaatsen . . . Wanneer uw artikelen voor ons niet geschikt zijn, zal ik u dat openlijk zeggen. Wat de materiële kant betreft, lijkt mij de volgende oplossing rechtvaardig: onafhankelijk van het feit, of wij uw artikelen drukken of niet, zullen wij deze toch betalen, daar wij ze besteld hebben en ze u tijd kosten. Natuurlijk kunt u ze dan niet elders plaatsen. Ik vrees, dat u dat verkeerd zult opvatten, maar gelooft u me, het is alleen maar een kwestie van concurrentie . . .

Sablon stond op. Nivelles kromp instinctief in elkaar: men zei, dat Sablon gek was en handtastelijk kon worden . . . Sablon zei kalm:

— Ik ben vierenvestig jaar. Het zou dwaas zijn zich op onervarenheid te beroepen. Wanneer een mens op deze leeftijd een gerenommeerde schoft in zijn huis binnenlaat, is dat zijn schuld, want een schoft is en blijft een schoft. Ik weet niet, wanneer hij een schoft geworden is. U heeft over de rol van het toeval gesproken. Mogelijk. In ieder geval is het lang geleden, dat u een dergelijk toeval overkomen is. Wat het geld betreft, het voorschot zal ik teruggeven. Ik heb begrepen, dat u mij dit geld wilde schenken, of juist gezegd, mijn stilzwijgen daarmee wilde kopen. Dat zal u niet gelukken. Ik heb al domheden genoeg begaan. Voor het einde van het jaar, krijgt u uw geld. Indien u daar geen genoeg mee neemt, kunt u zich tot de justitie wenden. Dat is alles.

Nivelles begreep, dat er niets meer te zeggen viel. Hij stond op, boog stijfjes en ging weg. Toen de deur achter hem dicht was, liet Sablon zijn gevoelens de vrije loop. Hij greep een stapel kranten, die op tafel lag en begon die te verscheuren.

Zijn vrouw en Madeleine arriveerden uit Quimperlé. Sablon vroeg verwonderd: „Is de vacantie al afgelopen? . . .” Lucie wist, dat hij in een periode van razernij was en dat men hem dan het beste met rust kon



laten. Zij probeerde zo min mogelijk zijn aandacht te trekken. Hij ging 's morgens vroeg weg met zijn grote aktentas, waarin een dun manuscript zat — het artikel over „Transoc”. Hij bezocht de redacties van vier kranten. Overal werd hij vriendelijk ontvangen en toonde men zich verontwaardigd over het schendartikel. Zodra hij echter over het agentschap begon, verdween de glimlach en verstrakten de gezichten. Men gaf uiteenlopende antwoorden: het was pijnlijk een krantenbedrijf aan te vallen, het kon als oneerlijke concurrentie opgevat worden, men kon niet afgaan op persoonlijke gesprekken en gissingen, dat deed juist denken aan het artikel over hem, waarover alle fatsoenlijke mensen verontwaardigd waren geweest.

Een van de bekendste medewerkers aan de „Monde” nodigde Sablon uit om te komen lunchen. Toen Sablon hem over de machinaties van „Transoc” vertelde, toonde hij zich niet verwonderd:

— De vorige herfst ben ik in Amerika geweest. Men heeft mij van Roberts verteld. Dat is klaarblijkelijk een belangrijk personage. Zowel met de republikeinen als met Harriman staat hij op goede voet. Daarom maakt hij het weer nog niet — bij hen is het niet zo'n wirwar als bij ons. Alles is daar min of meer geconcentreerd... U had zich niet met hen moeten inlaten. De Franse kranten deel ik in twee groepen in: de ene heeft zich vol ijver in dienst van de Amerikanen gesteld en de andere... De andere onderwerpt zich. Neemt u Nivelle. Men zegt, dat hij een goed dichter is. Ik weet het niet. Ik heb geprobeerd hem te lezen, maar ik vind zijn werk vervelend en ik geloof er geen woord van. Men noemt hem zeer geestig „de schoonzoon van de Mississippi”. Wat hadden we ook van hem kunnen verwachten? Tijdens de Duitsers heeft hij god weet wat uitgehaald. Het was zijn geluk, dat hij in de eerste maanden ver weg was, anders zou men hem in stukken gescheurd hebben...

— Denkt u, — vroeg Sablon, — dat er kans is, dat de „Monde” iets over „Transoc” plaatst, al was het maar in de vorm van een ingezonden stuk?

— Onder geen voorwaarde. Men verwijt ons toch al, dat wij altijd een spaak in het wiel steken... Geen krant plaatst dat. Behalve de „Humanité” natuurlijk. Bedenkt u toch, dat wij nu met Amerika verbonden zijn, en u wilt er tegen optreden. Dat is naïef. Ik raad u aan op deze zaak te spuwen...

Sablon legde zich er niet bij neer. Hij bezocht zijn oude vriend, de journalist Chaumez, die aan het blad „Franc-Tireur” werkte. Sablon kende hem nog van school. Tijdens de bezetting had Chaumez zich waardig gedragen, niet voor kranten geschreven en armoede geleden. Hij hoorde het verhaal van Sablon aan en zel geërgerd:

— De Amerikanen zijn ezels, dat weet iedereen. Jij hebt Amerika niet ontdekt. Maar begrijp je niet, waar je heen wilt? Zo iets grijpen de communisten toch direct aan. Voor hen zijn zulke onthullingen gesneden



koek. Daarmee kan ik je niet van dienst zijn. Je kunt me voor een „omgekocht personage” houden, zoals de communisten dat noemen...

Sablon besloot naar Bannelier, zijn oude makker uit de groep „La Patrie”, te gaan en hij zei tegen Lucie:

— Bannelier haat de communisten, maar hij is een fatsoenlijk mens. Ik herinner me nog, hoe de Gestapo ons zocht. Tegen Garreau en mij zei hij toen: „Ga maar, ik zal ze wel op een dwaalspoor brengen!”

Bannelier hoorde Sablon glimlachend aan en zei toen:

— Ik kan daar niets slechts in zien. Maak jij je er kwaad over, dat Coster een eerlijke Tsjech geholpen heeft? Dat was edel van hem, de man heeft zijn hoofd gewaagd. Wanneer zij een communist vermoord hebben, dan is het enige verwijt, dat ik hun kan maken: te weinig. Het hadden er minstens tienduizend moeten zijn. Wanneer jij je bij de communisten wilt scharen, ga je gang. Ik zal op de eerste gelegenheid wachten, die zich voordoet, om je tegen de muur te zetten. Garreau was ook bij ons in het verzet, maar je kunt me geloven, als men hem arresteert of neerschiet, zal ik geen traan om hem laten. Waarom hier de dame met glacé handschoenen te spelen? Oorlog is oorlog. Neutraliteit bestaat niet. Dat is een mythe uit de negentiende eeuw. Jij bent niet de heilige geest, maar een mens, dus moet je het of met ons of met hen houden.

Sablon glimlachte:

— Misschien krijg ik de gelegenheid om jou tegen de muur te zetten. Maar momenteel verlang ik daar niet naar. Ik zal afscheid van je nemen en je zelfs de hand drukken.

Lucie vroeg:

— Wat zei Bannelier?

— Wat hij zei? ... Hij raadde me aan naar de communisten te gaan. Dat adres wist ik ook zonder hem wel. Nivelle had het over de vrije keus. Hij is immers een vereerder van Sartre. Maar het blijkt, dat er geen vrije keus is: ze hebben me uitgehuwelijkt. Ik heb net zo veel zin naar de communisten te gaan, als een dronkaard naar de bond van geheelonthouders ...

— Wat heb je besloten?

— Zij hebben besloten. Ik hoef alleen maar af te wachten en te drinken.

Hij schonk zichzelf een glaasje calvados in en gaapte verveeld. Lucie wendde zich af. Zij wist, dat haar man, na een paar maanden van intens leven, in een troebele, zware halfslaap zou verzinken.



Toen Low het artikel over Sablon gelezen had, glimlachte hij, verbaasd goed geschreven, helder en waarheidsgetrouw. Ik heb het nu gelezen en Bill Coster. Er is niemand die zo kan schrijven als hij. Het was uitsluitend hem een jaar in Praag te houden. Er is daar natuurlijk al veel gebeurd. Roberts was getrouwd, maar met een vloed van spijkers in... Nivelle heb ik onrecht gedaan. Zeker, hij is een Fransman en een Fransman kan geen ernstig mens zijn, maar hij heeft een hart gevonden. Die Sablon zal het nu niet meer gelukken bij een Fransman krant binnen te sluipen. Hij heeft een rood brandmerk op zijn voorhoofd... Jammer, dat Mary haar lot met dat van die Fransman verbindt heeft. Maar dat is Gods wil geweest. En voor een Fransman is Nivelle fatsoenlijk. Het is niet iedereen gegeven Amerikaan te zijn. Er zijn van Fransen, dertig of veertig miljoen. Het is verschrikkelijk, maar het is nu eenmaal zo. In Frankrijk kunnen wij het niet zonder de Fransman klaarspelen — diensengevolge is Nivelle een nuttig mens. Ik ben nu scherp tegen hem geweest, ik heb erop gezinspeeld, dat ik hem weg zou jagen. Dat was onjuist. Ik moet hem een telegram sturen om hem geluk te wensen met de succesvolle afloop van de zaak. De roeden hebben die Sablon bij ons binnengesmokkeld, zij willen „Transoc” expanderen. Maar de Heer is met mij...

De senator was het laatste jaar een stuk ouder geworden. Hij had en begon aan de dood te denken. Aan bijna iedere zin van zijn „Als God het wil”. Hij had heimwee naar zijn dochter, maar Mary verhoedde de reis steeds uit. Eerst wilde ze in April komen, toen in Juni, en nu al September... Hij dacht er dikwijls aan, dat hij al een reis naar Amerika wijdde, maar dat hij geen gezin had, een dochter en een zoon naar Europa gegaan. Hij troostte zich: misschien zal eerst zijn zoon lonen. Als iemand hem vroeg, of hij in de onsterfelijkheid gelooft, dan hij antwoorden „vanzelfsprekend” en hij zou verontwaardigd zijn als men mensen waren, die daaraan konden twifelen. Van het wonder dat hij zich evenwel nooit een voorstelling gemaakt. Zoals gewone menselijke vertrouwen: God kon helpen bij de verkiezingen, de partijen niet laten stijgen en hem nog vijf of zelfs tien jaar leven schenken. Hij bang voor de dood en zei hij zichzelf: laat ik niet in de dood worden, laat ik gervineerd worden, als ik nog maar een of twee jaar maar drie jaar kan leven. Hij voelde zich nu dikwijls ziek, maar weigerden dienst. Hij werd hardhoofden. Roma maakte en zonder aanleiding worden van hem meekeren, dan schreeuwde hij...



hij en zakte tenslotte krachteloos in elkaar. De artsen namen zijn bloeddruk op en schreven medicijnen voor. Aan de medicijnen geloofde hij bijna even vast als aan God. Alle doktersvoorschriften kwam hij stipt na, maar wanneer hij zijn druppels innam, dacht hij: misschien houd ik het nog even vol, als God het wil — hij was bang, dat hij de voorzienigheid bedriegen wilde en dat God hem daarvoor zou straffen. De laatste weken was hij volkomen ziek: die geschiedenis met Sablon had hem de das omgedaan, Nivelles stuurde alarmerende telegrammen, Roberts belde op ongelegen tijden op en boven „Transoc” hing de dreiging van een schandaal. Na één van zijn nachtelijke aanvallen schreef hij Mary, dat hij zeer naar haar verlangde en verzocht haar de reis te bespoedigen.

Pas toen hij het artikel van Coster gelezen had, voelde hij zich opgelucht. De roden zouden zich er weliswaar niet bij neerleggen, maar wij hebben ze laten zien, dat zij beter hun handen niet naar „Transoc” kunnen uitsteken. Hij dicteerde een gelukstelegram aan Nivelles en ging aan het werk. Hij moest spreken in de senaatscommissie voor buitenlandse politiek. Heel Amerika zou over zijn rede spreken. Hij zou zeggen, dat langer aarzelen na de gebeurtenissen in China misdadig was. God de Heer is met ons en wij moeten handelen.

De vorige winter nog had Low meningsverschil gehad met kolonel Roberts. Deze beweerde toen, dat men de roden zou moeten verslaan, voordat ze over de atoombom beschikten. Low had daar tegenin gebracht: men moet de roden afmatten, zonder daar één Amerikaan voor te offeren.

Op een keer — dat was eind Februari — gaf Roberts hem het memorandum van majoor Eide, die juist uit Moskou teruggekeerd was. Low besloot de aantekeningen te lezen, voor hij ging slapen. Hij kroop in bed, stopte zich behagelijk in en verdiepte zich in de lectuur.

De volgende dag zei hij tegen Roberts:

— Ik zeg u ronduit, dat u me bijna vermoord had. Ik heb een vreselijke nacht gehad. Geen enkele medicijn hielp me. Dat is een verbijsterend document. Ik heb zelfs het vermoeden, dat de roden het samengesteld hebben.

Roberts glimlachte:

— Ik ken majoor Eide al tien jaar. Hij is één van de beste officieren van onze afdeling.

Low sloeg verbijsterd zijn handen ten hemel:

— Men houdt mij voor koppig, maar ik weet mijn fouten toe te geven. U had gelijk. Voelt u zich alstublieft niet beledigd, maar ik dacht, dat u een romanticus was, schromelijk overdreef en opgewonden deed. Maar u was een echte realist... Ik had erop gerekend, dat de roden bankroet zouden gaan, als zij zich op oorlog zouden voorbereiden, — men moet hen voortdurend prikkelen, zoals men een stier prikkelt... U weet, dat ik mij persoonlijk altijd tegen een preventieve oorlog verzet heb. Andere waarschuwingen moesten voldoende zijn — iedere maand eiste een of



andere senator de aandacht op den 4 januari 1891 hij naar de Senaat kwam  
niet te spreken. De senator van volk de velen hadden hem niet  
geen bantoon — en het de velen had men de Agitationen die hij  
senator Low is er niet de velen had men de Agitationen die hij  
maar voor de velen had men de Agitationen die hij  
romantisch gevoel van de velen had men de Agitationen die hij  
bantoon gaat maar het is de velen had men de Agitationen die hij  
zijn. Maar nu het is de velen had men de Agitationen die hij  
over den velen had men de Agitationen die hij

Zijn naam zegt u wel. De velen had men de Agitationen die hij  
hem gerust te stellen.

— Ik herinner u van de velen had men de Agitationen die hij  
kosten. Want nu de velen had men de Agitationen die hij  
blijft u dertien in velen. Ik zal u dat wij geen gebrek hebben van  
oorlogstruiken van velen. De velen proberen de mensen te velen  
voor de velen had men de Agitationen die hij  
in één woord de velen had men de Agitationen die hij  
met de velen had men de Agitationen die hij  
voor de velen had men de Agitationen die hij  
gehandeld met velen. Het zal u eerder geloven dan de anderen.

De raad van velen had men de Agitationen die hij  
uitvoeren Low van velen had men de Agitationen die hij  
stelde hem nu van velen had men de Agitationen die hij  
beraad besloot de velen had men de Agitationen die hij  
te treden. Het was velen had men de Agitationen die hij  
de zomer van hij, als het was velen had men de Agitationen die hij  
zou ook de velen had men de Agitationen die hij  
In de wandelingen van de  
senaat had men de Agitationen die hij  
voordeel te velen had men de Agitationen die hij  
zullen onze velen had men de Agitationen die hij  
nu boeken en velen had men de Agitationen die hij  
vingen waren. Het was velen had men de Agitationen die hij  
in de zomer had men de Agitationen die hij  
de explosie velen had men de Agitationen die hij  
mijdelijke velen had men de Agitationen die hij  
toe te velen had men de Agitationen die hij  
ons grote velen had men de Agitationen die hij  
kortweg van de velen had men de Agitationen die hij  
strepand. Het was velen had men de Agitationen die hij  
bommen — de velen had men de Agitationen die hij  
kasten en velen had men de Agitationen die hij

Het werd velen. Het was velen had men de Agitationen die hij  
Low werd velen. Het was velen had men de Agitationen die hij  
in Duitsland velen had men de Agitationen die hij



roden hebben een lesje gekregen — alles wat zij voorhadden, heeft tot niets geleid . . .” De senator verheugde zich over hem als over zijn eigen zoon, maar was er niet gesticht over, dat hij Duitsland verlaten had. Smeadle verklaarde, dat hij zo snel mogelijk terug wilde keren naar Berlijn, maar nu naar huis moest gaan, aangezien daar niet alles op rolletjes verliep. Low werd ongerust en wilde absoluut naar het Zuiden reizen, maar de politieke gebeurtenissen weerhielden hem. Alles ging zo slecht als het maar gaan kon. Tegen Roberts zei hij ontdaan: „Er zijn ongelofelijk veel Chinezen en wij verliezen hen met duizelingwekkende snelheid. Ik zeg u ronduit: China glipt ons als zand tussen de vingers door. De president wordt door zijn omgeving in beslag genomen. Het ene schandaal na het andere. De republikeinen willen stemmen winnen en doen alsof ze er niets mee te maken hebben. MacArthur houdt zich werkelijk voor de „zoon van de zon” en wil levend in de hemel komen. Het zou me niet verbazen, als we morgen Formosa verloren . . .” Er braken grote stakingen uit. Ook dat bracht de senator buiten zichzelf van woede en hij schreeuwde: „Waarom worden ze niet gearresteerd? Ik vraag u: hoe lang zullen we ons nog laten ringeloren? Wij hebben een ijzeren vuist nodig en geen fluwelen handschoentjes . . .”

Hij begreep, dat hij niet lang meer mocht zwijgen. Hij moest spreken voor God en voor Amerika. Desnoods in de senaatscommissie, zijn woorden zouden toch iedere Amerikaan ter ore komen.

Als we nog vijf of tien jaar wachten, dan zouden de roden niet alleen rijker worden — zij zouden dan ook de bom weten te maken. Dat zou voor Amerika het einde zijn . . . Mary had geen kinderen, het geslacht van Low zou uitsterven, dat had God zo behaagd, maar alle Amerikaanse kinderen waren nakomelingen van Low. Terwille van hen moet ik Amerika redden. Wij hebben een kans — de bom. Wij kunnen geen gewone oorlog beginnen. Voor wij ons leger in Europa hebben, staan de roden voor de Pyreneeën. Wie moet hen tegenhouden? De Fransen ken ik nu, Nivelle is tot niets anders in staat dan gedichten schrijven en een andermans geld uitgeven en dat is dan nog een van de besten . . . En op de Engelsen kunnen we moeilijk rekenen — die spreken over een of andere dwaze nationalisatie, zijn bang om tegen de Chinese communisten op te treden, kortom, zij zijn gedegenereerd. Smeadle zegt, dat de stemming onder de Duitsers niet slecht is, maar zij hebben geen echt leger, alleen plannen. Generaal Bradley vindt het leuk om soldaatje te spelen, hij is blij, dat hij het bevel heeft over de troepen van Luxemburg. Deze operette zal nog tragisch aflopen. Het is goed, dat wij de bom hebben. De atoomsplitsing is de meest schokkende ontdekking in de hele geschiedenis van de mensheid. Op school hebben we indertijd van de appel van Newton geleerd. Dwaasheid. Wat verandert er door de wet van de zwaartekracht? Absoluut niets. Maar de bom verandert alles: wij worden de heersers der wereld.



Hij schreef zijn rede op en wierp van tijd tot tijd een blik op de kaart. Van Alaska naar Moskou was vierduizendéénhonderd mijl. Roberts zei, dat dat geen probleem was... Vanaf IJsland was het nog dichterbij en vanuit Berlijn was het maar een kippeneindje. Vanuit Alaska kon men een slag toebrengen aan de Oeral en vanuit Turkije kon men gemakkelijk Bakoe verwoesten... Hij was in een verheven humeur. In zijn verbeelding waren de „vliegende forten” de roden reeds aan het vernietigen.

Hij ging te voet naar de senaat: de artsen hadden gezegd, dat hij beweging moest hebben. Hij zag een huilende jongen van vijf of zes jaar; Low streelde het knaapje over zijn hoofd en vroeg, waar zijn moeder was. De jongen antwoordde, dat zijn moeder werkte. Hij was bij het spelen uitgegleden en had zijn knie bezeerd. Low ging een winkel binnen en kocht voor de jongen een tablet chocolade. Hij dacht: God verlengt mijn leven, omdat deze jongen op de wereld is. Hij kan een Washington, Edison of Ford worden, als wij Amerika weten te behouden.

Op de zitting van de commissie nam als eerste de republikein Joyce het woord. Hij zei, dat de Verenigde Staten zich ten eigen nadele te veel om anderen bekommerden. Low was opgewonden en luisterde slecht. Toch ving hij iets op en maakte zich daar kwaad over: Joyce dacht niet aan het lot van Amerika, maar aan de verkiezingen. Wat een afschuwelijk egoïsme! Ik denk toch ook niet aan mezelf. God vraagt offers van hen, die hij liefheeft.

Low begon met een algemeen beeld van de situatie te geven. Het verlies van China zou vreselijke gevolgen hebben. In Europa stond het er ook niet rooskleurig voor. Generaal Bradley had zich daarvan kunnen overtuigen. De communisten probeerden de verdediging te verhinderen. De roden hadden driehonderd divisies klaarstaan. Volgens bevoegde personen, die voor kort in Moskou geweest waren, maakte het Kremlin zich gereed voor de sprong naar het Westen. Er was slechts één middel om een catastrofe te voorkomen. Wij bezitten een wapen, dat de roden niet hebben...

Senator Kane riep er iets tussendoor. Low liep rood aan van kwaadheid: nam Kane soms de roden in bescherming? Dat was ongehoord! Hoe vaak had hij zelf niet gezegd, dat de roden een lesje moesten hebben en nu schrok hij er in eens voor terug... Low verhief zijn stem:

— Wij moeten het initiatief nemen, voor de roden de bom hebben...

Er klonken uitroepen. Ontzet keek Low de zaal rond. Waar was hij? Toch zeker niet bij de roden? Was dit de Amerikaanse senaat?...

— Mij overschreeuwt u niet, ik ben een Amerikaan, mijn grootvader viel voor de muren van Richmond...

Hij was paars aangelopen. Hij zag er uit, of hij ieder ogenblik op de grond kon vallen. Senator Kane liep naar hem toe. Low hief zijn map met akten op, gereed om een aanval af te weren. Maar Kane schreeuwde hem in het oor:



— Zij hebben de bom ook! Een uur geleden is het officieel bevestigd . .

Low wilde antwoorden: „Onzin!”, — maar hij kon niet, hij uitte een dof gesteun. Senator Kane hielp hem het podium verlaten. De voorzitter laste een pauze in.

Low zei, dat hij het vervolg van zijn rede tot de volgende zitting zou uitstellen. Zwijgend hoorde hij het verhaal aan over de persconferentie in het Witte Huis en daarna ging hij naar Roberts. Zodra hij in diens werkkamer was, vroeg hij:

— Is het waar?

Roberts glimlachte:

— Wij hadden er al lang een vermoeden van, maar nu is het buiten twijfel. Zij hebben proeven genomen in Centraal-Azië . . .

Low was verontwaardigd:

— Vindt u dat om te glimlachen?

Tevergeefs trachtte Roberts hem te kalmeren: de roden hebben een achterstand, de productie is zeer ingewikkeld, iedere bom kost ongelofelijke bedragen en wij hebben grote voorraden . . . Low had altijd een blindelings vertrouwen in Roberts gehad, maar nu keek hij de kolonel wantrouwend, zelfs boosaardig aan: Roberts is gek geworden of hij drijft de spot met me.

— Wat zouden die grote kosten dan! — schreeuwde hij. — U hebt me zelf gezegd, dat ze niet bankroet gaan, maar rijker worden. En wie jammert er trouwens over geld, als het om de bom gaat? Voelt u zich alstublieft niet beledigd, maar nu doet u aan een struisvogel denken. Vier jaar lang hebt u me willen bewijzen, dat de bom alles beslist. Zij kunnen hier morgen heenvliegen en u zit te glimlachen. Ik had altijd gedacht, dat het Pentagon in ieder geval de krachten van de vijand kende, maar u hebt hun divisies geteld en de bom over het hoofd gezien. Ik zeg u ronduit, er blijft ons niets anders over dan op God te vertrouwen . . .

Terneergeslagen verliet hij Roberts. Zeker, God kan me redden, maar wanneer God de roden de bom gegeven heeft, waarom zouden ze dan niet naar Washington kunnen vliegen? Ik heb steeds gezegd, dat Acheson de diplomaat speelt en nu heeft hij het spel verloren. Op een kwade dag zal er van Amerika niet meer overblijven dan van Hiroshima.

De dokter kwam, zoals altijd op Donderdag, de senator bezoeken om de bloeddruk te meten. Low brulde tegen hem:

— Laat u dat domme gedoe toch achterwege! Wat doet het er toe, hoe hoog mijn bloeddruk is, als wij vannacht te gronde kunnen gaan? . . . Weet u het nog niet? Maar het is toch al officieel bevestigd: zij hebben de bom.

Toen hij weer alleen was, begon hij weer in het boek over de uitwerking van de atoombom te lezen. Hij was nu niet meer geestdriftig, maar ontzet zei hij bij zichzelf: er is geen redding, zelfs niet in de



schuilkelder. Dat is het einde van Amerika. Het eerst van alles vliegen ze natuurlijk naar Washington. Als het congres, de president en de ministers vermoord zijn, dan stort Amerika ineen. Zij kunnen dan landen waar ze willen, en professor Adams biedt hun dan een bouquet rode anjers aan. In Mississippi slaan de negers dan dadelijk alle blanken dood. Er is dan geen redding meer: binnen één, hoogstens twee weken wacht ons de dood...

's Nachts kon hij niet slapen, hij werd gekweld door een droge hoest. Op zijn zakdoek zag hij bloed en raakte toen geheel in paniek: zou dat een bloeduitstorting zijn? ... Hij voelde zich ellendig, het hoesten ging over in braken. De dokter moest komen. Deze schreef broom voor en zei: „De hoofdzaak is rust.” 's Morgens echter stortte Low zich op de kranten, die vol stonden met verhalen over de bom van de roden. Zonder zich om de raad van de dokter te bekommeren, ging Low naar de senaat. Er moesten op korte termijn maatregelen genomen worden. Men mocht het land niet blootstellen aan het risico, van zijn beste mensen beroofd te worden. Vaklieden moesten maar zeggen, of er een voldoende diepe schuilkelder gegraven kon worden. Als dat niet kon, dan moest men het congres overbrengen in een trein. De roden zouden er niet zo gemakkelijk achterkomen, waar deze zich bevond ... Men kon de trein natuurlijk in een tunnel onder een hoge berg neerzetten ... Sommige senatoren vonden, dat Low gelijk had, anderen verzekerden, dat hij het gevaar overdreef en verwezen naar Marshall, die gezegd had, dat tussen het vinden van het geheim van de atoombom en de vervaardiging hiervan een grote afstand lag. Low was niet gerustgesteld en 's nachts kreeg hij weer een aanval. Hij hoorde het gezoem van motoren, sprong uit zijn bed en keek uit het raam, toen ging hij naar de provisiekamer, die geen ramen had.

De volgende dag kwam Roberts hem opzoeken.

— Mij lijkt, dat u naar het Zuiden moet gaan. U zei, dat majoor Smeadle van plan was weer naar Duitsland te vertrekken. Dat is zeer goed. Hij heeft ons onschatbare diensten bewezen ... Maar men kan Mississippi aan de vooravond van de verkiezingen niet zonder leiding laten. Het is een van de belangrijkste staten en het bolwerk van de Amerikaanse geest. Meer dan ooit tevoren moeten de Amerikanen nu hun missie vervullen. Wie anders dan u zal hun het voorbeeld geven? ...

De woorden van Roberts hadden veel meer uitwerking op Low, dan vermaningen van dokters of verzekeringen van Marshall. De senator voelde zich beschaamd. Ik heb mijn missie vergeten. Ik moet tot het laatst op mijn post staan. Roberts heeft gelijk: mijn plaats is nu in Mississippi.

Op het station van Jackson haalde hij opgelucht adem: nu ben ik thuis. Wat is het hier een stuk prettiger dan in Washington. Rustige gezichten, vol vertrouwen, geen nerveuze haast, geen heen en weer



dravende mensen. Zij hebben sterke wortels. Met zo'n land zullen de roden het nooit klaren...

Met zijn blikken zocht hij Smeadle, die hem zou afhalen, maar plotseling zag hij een opschrift op een muur: „Wij willen vrede!” Zulke opschriften had hij in New York gezien. Dat was natuurlijk een truc van de roden. Iedereen wilde vrede en senator Low sprak er in iedere rede over. Maar je hebt vrede en vrede. Wij willen, dat Amerika alle volkeren redt. De roden schrijven „vrede”, om hun tanks te verbergen. In New York zijn veel roden, dat is niet verwonderlijk. Maar hier... Hij was door het opschrift niet minder geschokt dan door de mededeling over de bom van de roden. Als Smeadle hem niet ondersteund had, zou hij beslist op het perron gevallen zijn.

— Wat is dat? — vroeg hij Smeadle op het opschrift wijzend.

— Ongehoord! Dat heeft een of andere rode er vannacht opgekalkt en tot dusverre heeft men het er nog niet afgekrabd. Misschien is de stationschef ook wel een rode. Dat moeten we onderzoeken.

Twée jonge negers op het perron lachten vrolijk. Het scheen Low, dat ze om hem lachten.

— Denkt u, dat die negers ook roden zijn? — vroeg hij Smeadle.

— Dat is heel goed mogelijk. Er zijn hier veel roden. Terwijl ik in Duitsland was, hebben zij de staat ondermijnd. We zullen nu beginnen er de bezem door te halen... Het is goed, dat u gekomen bent, dan kunt u ons helpen...

Nog geen minuut geleden kon Low zich ternauwernood voortslepen en zag hij er uit als een grijsaard. Nu richtte hij zich opeens op en zijn ogen begonnen te schitteren. Hij begreep, dat hij zich in een oorlog bevond. Gelijk zijn grootvader, die voor Richmond gesneuveld was, streed hij voor Amerika. Dat was iets anders dan het soldaatje-spelen van Bradley, hier werd werkelijk slag geleverd. De roden wilden zich meester maken van Mississippi. Maar hier was Smeadle, hier waren duizenden eerlijke Amerikanen, die bereid waren zich te offeren. Low moest het commando over hen op zich nemen. God zou hem de kracht geven. Monter zei hij tegen Smeadle:

— Wij zullen dat varkentje wel eens wassen. Geen enkele bom zal hun baten. Ik zeg u ronduit: Low is in een vrij Amerika geboren en hij zal in een vrij Amerika sterven. Ik ga nu direct lunchen en dan stellen we een plan de campagne op...



Majoor Smeadle was bijgelovig. Hij zei bij zichzelf: alles is begonnen met dat touw, waarmee die vervloekte neger zich opgehangen heeft. Zeker, de strop van een gehangene brengt geluk. Toen Jimmy in veertig die kleine neger aan de lantaarn naast de apotheek ophing, heeft hij mij een stuk van het touw cadeau gedaan en de hele oorlog door heb ik verduiveld geluk gehad. Maar het touw van een zelfmoordenaar is iets anders. God mag weten, hoe we ons uit die zwijnerij kunnen redden!

Toen Smeadle naar Duitsland vertrok, had rechter Gilmore hem zijn woord gegeven, dat hij de schanddaden van advocaat Clark aan het licht zou brengen. Iemand, die openlijk zei, dat negers niet minder waren dan blanken, kon men in Jackson niet langer dulden. Zulk gepraat kon slechte gevolgen hebben. De negers gingen toch al over de schreef. Clark beweerde, dat hij op het congres in Chicago over de strijd tegen de misdaad gesproken had. Maar dat congres was immers door de roden belegd. In Chicago of in New York waren de mensen aan de roden gewend. Als je daar een restaurant of een bar binnenliep, dan liep je het risico naast een bandiet terecht te komen, die heel rustig de „Daily Worker” zat te lezen. Dat was niet goed, men kan aan de kwaadaardigste ziekte wennen en er toch aan sterven. Het Noorden was altijd al rot, maar nu begon het te stinken. Als er redding mogelijk was, dan alleen uit het Zuiden. In Mississippi mocht voor roden geen plaats zijn.

Smeadle vertrok. Een half jaar lang had hij zich met zonderlinge zaken bezig te houden. Hij onderhandelde met gewezen officieren van de Reichswehr, verzekerde overal, dat de blokkade van de roden doorbroken moest worden, smokkelde betrouwbare mensen naar Oost-Duitsland. Hij had andere dingen aan zijn hoofd dan het touw van de neger.

Maar rechter Gilmore dacht meer dan eens, dat deze Clark hem nog eens de nek zou breken. Voor zijn vertrek had Smeadle gelegenheid gehad met enige journalisten te spreken. De kranten schreven, dat Clark, die zij met de „rode advocaat” aanduiden, de neger een zijden koord toegestopt had. De „Mississippi Post”, waarvan majoor Smeadle medewerker was, wijdde een lang artikel aan Clark, dat eindigde met de woorden: „Wanneer zal dit misbaksel, dat onze roemrijke staat bezoedeld heeft, plaatsnemen in de cel, die leegstaat, sedert zijn neger zich opgehangen heeft?”

Rechter Gilmore was een besluiteloos mens. Na het vertrek van Smeadle begon hij te piekeren: hoe kon hij de zaak in de doofpot stoppen? De vrienden van de majoor waren evenwel op hun hoede. De rechter zocht Clark op, gedroeg zich besluiteloos, vroeg, hoe het met mevrouw Clark ging, en wat Bella deed. Voorzichtig bracht hij het gesprek op de zelfmoord van de neger. Clark viel hem in de rede:



— Wilt u weten, wie Harrison ertoe gebracht heeft zich van de strop te bedienen? Ik zeg u: dat bent u. Ik weet, dat u geen slecht mens bent, maar u wordt onder druk gezet door majoor Smeadle, de officier van justitie en de gouverneur...

Op een dag kwam de gevangenvaarder Nicholson bij officier van justitie Brown en vertelde, dat hij gezien had, hoe Clark de neger een klein voorwerp toestopte, misschien een briefje of vergif. Een andere keer had Clark tegen de zwarte gezegd, dat hij geld voor hem ontvangen had en zelfs veel. Hierna diende Brown een aanklacht tegen Clark in. De rechter liet de advocaat komen. De officier van justitie verzocht Clark uit te leggen, wat hij de neger nu overhandigd had en over wat voor geld hij gesproken had.

— Ik heb Harrison niets overhandigd, — antwoordde Clark. — Het verbaast me, dat de gevangenvaarder zulke onzin vertelt. Als hij gemerkt had, dat ik de gevangene iets overhandigde, had hij hem moeten fouilleren. Ik wil niet beweren, dat Nicholson bewust liegt. Ik begrijp wel, hoe hij daar bij komt. Bij het weggaan heb ik Harrison een hand gegeven. Ik deed dat om mijn medeleven uit te drukken en om hem te bemoedigen. Nicholson vroeg me, hoe ik een zwarte de hand kon drukken en dan nog wel een moordenaar. Toen de kranten nu drukte begonnen te maken, is hij waarschijnlijk tot de slotsom gekomen, dat ik Harrison het koord overhandigd heb. Over geld heb ik inderdaad gesproken. Ik heb Harrison gezegd, dat ik driehonderd dollar voor hem ontvangen had.

— Van wie hebt u het geld dan ontvangen? — vroeg de officier van justitie.

Clark overlegde bij zichzelf en na een lang stilzwijgen antwoordde hij:

— Dat kan ik niet zeggen. Maar het houdt geen enkel verband met de zelfmoord van Harrison. Ik heb niets onwettigs gedaan. Ik heb hem immers geen geld gegeven, maar in tegenwoordigheid van de gevangenvaarder gevraagd, wat ik ermee moest doen: storten in de gevangenis-kas of bij me houden, tot hij vrij kwam.

De rechter was geschokt door de woorden van Clark. Voordien was hij er lang niet zeker van, dat de advocaat de neger het koord gegeven had. Nu begreep hij, dat hij werkelijk een misdadiger voor zich had. Hij riep uit:

— Ziet u wel, dat u hem het koord gegeven heeft! U bent een ervaren advocaat, maar nu gedraagt u zich als een kind. Waarom probeert u ons iets op de mouw te spelden? U wist, welk een misdaad deze neger begaan had, hoe kon u hem dan zeggen, dat hij vrij zou komen? Hij zou de eerste geweest zijn om u uit te lachen.

— Ik was overtuigd, dat Harrison onschuldig was, en ook nu geloof ik dat nog. Ik wist natuurlijk, dat het in onze staat onmogelijk is de onschuld van een neger te bewijzen, maar ik wilde hem hoop geven. Hij was heel zwaarmoedig en dacht waarschijnlijk reeds aan zelfmoord.



— Een neger sluipt het huis van een blanke binnen, is in de kamer, waar zich een weerloze vrouw bevindt, en springt bij het horen van een autoclaxon uit het raam. En dan komt u ons hier vertellen, dat hij onschuldig is...

— Ja, daar ben ik van overtuigd. Indien hij aan iets schuldig is, dan alleen aan het feit, dat hij een neger is en in Mississippi is geboren.

— U heeft hier geen redevoering af te steken! U bent hier niet op een vergadering van uw geestverwanten, u bevindt zich hier in de kamer van de rechter. Ik verbied u onze staat te beledigen.

De officier van justitie lachte honend:

— Misschien wil mijnheer Clark ons uitleggen, wie hem geld gegeven heeft voor Harrison?

— Op die vraag wens ik geen antwoord te geven.

De rechter was ontdaan: het bleek, dat majoor Smeadle niet overdreven had — Clark was een rode en van groot kaliber. Het was duidelijk, dat hij het geld van een of ander comité ontvangen had — in het Noorden waren honderden van zulke „comité's" en overal zaten de communisten achter.

De officier van justitie begon het proces voor te bereiden. Alle kranten grepen de bekentenis van Clark aan. Zij schreven, dat de „rode advocaat" regelmatig grote bedragen van een onbekende organisatie ontving. Enige tijd lang verdrong Clark zowel de „beestachtigheden van de Hongaren", als het „misbruik van het vetorecht" en de „vliegende schotels" van de frontpagina's der plaatselijke bladen. De „Mississippi Post" schreef: „Clark ontving geld van de Kominform, hij heeft het zelf reeds half toegegeven. Hoe is het te verklaren, dat hij vrij rondloopt door de straten van Jackson? Sommigen beweren, dat rechter Gilmore een voorliefde heeft voor de zwarte huid en voor rode uithangborden..."

Het bleek, dat Clark op het congres in Chicago ten eerste gezegd had, dat de toenemende misdadigheid in het Zuiden samenhang met de grote materiële nood van de pachters en ten tweede verklaard had, dat in de Zuidelijke staten de rechter dikwijls geen geloof hechtte aan de verklaringen van gekleurde getuigen en bij het vonnis steunde op de verklaringen van blanken, zonder rekening te houden met de morele waarde van de getuigen.

De politie deelde de officier van justitie mede, dat Clark twee maanden voor de zelfmoord van Harrison enige verdachte boeken uit New York ontvangen had. Daaronder was er een geweest met de titel „Rusland zonder geheimen".

Tenslotte wendde zich de plantagebezitter Crowther met de volgende verklaring tot Brown: „Mijn zoon Louis was verloofd met de dochter van Clark. Louis was nog een jongen, hij was toen pas drieëntwintig. Hij onderging de invloed van het meisje, dat de misdadige ideeën van haar vader deelt. Louis gehoorzaamde mij niet langer, hij zei thuis, dat



Mississippi een achterlijke staat was, dat de senatoren schoeljes waren, dat hij niet tegen de Russen zou vechten, want dat de Russen net zulke mensen waren als wij. Eens zei hij zelfs, dat men van de roden veel zou kunnen leren. Het gelukte mij om mijn zoon te redden. Hij brak met de dochter van Clark, maar als fatsoenlijk Amerikaan ben ik hierheen gekomen om te bevestigen, welk een gevaar de activiteit van Clark oplevert. Ik ben ervan overtuigd, dat hij niet alleen het touw aan de neger overhandigd heeft, maar ook een menigte andere misdaden begaan heeft, die door de politie nog niet aan het licht gebracht zijn: De officier van justitie liet daarna Louis Crowther komen, maar deze verscheen niet en zond een verklaring van de dokter, dat hij ziek was. Toen Brown enige weken later nog een dagvaarding stuurde, bleek, dat Louis voor de zaken van zijn vader naar Venezuela vertrokken was.

Clark droeg het ongeluk, dat over hem gekomen was, standvastig. Gedurende zijn hele leven was hij op het ongeluk voorbereid. Het was hem allang duidelijk, dat om hem heen het kwaad de boventoon voerde. Tegen het kwaad strijden wilde hij niet, omdat het tegen zijn karakter inging en omdat hij in de strijd geen redelijke kansen zag. Hij onthield zich van iedere maatschappelijke activiteit. Het congres in Chicago, waarover majoor Smeadle zich zo opgewonden had, was door het verbond van juristen bijeengeroepen en had geen politieke kleur. Clark vloog de kranten altijd oppervlakkig door. Hem interesseerden noch de rivaliteit van de beide partijen noch de redevoeringen van Truman, noch de mijnwerkersstakingen of de sensationele berichten over de intriges van de Russen. Hij gaf zich moeite om het lot van zijn cliënten te verlichten en wanneer het werk gedaan was, trok hij zich in zichzelf terug. Zijn geestelijke wereld was beperkt, maar ze kwam hem onmetelijk voor: kaal, streng en pathetisch, gelijk een oude Lutherse kerk. Meer dan eens zei hij tegen zijn vrouw: „Ik kan er niets aan veranderen, gelijk iedereen sluit ik een compromis met mijn geweten. Mijn enige troost is, dat ik in mijn leven niemand in het verderf gestort heb.” Een diep verdriet leefde er in deze zwijgzame man. Hij kon zijn zoon niet vergeten, de vrolijke, altijd tot schertsen geneigde Fred, die niet uit de oorlog teruggekeerd was. Vroeger schonk het vrolijke lachen van zijn dochter hem afleiding, maar sedert Louis het met Bella uitgemaakt had, lachte zij niet meer. Het kleine huis met de door blauwe regen omstrengelde waranda mocht dan de voorbijgangers een paradijs lijken, maar het was vervuld van de drukkende stilte der smart. Clarks leven werd bijzonder zwaar, sedert Smeadle besloten had hem te vernietigen. Zijn vrouw was bang zich op straat te vertonen. Men keerde zich van haar af. Sommigen zeiden hardop: „Dat is de vrouw van de rode advocaat.” Bella ging op de muziekschool, vaak kwam zij behuuld thuis. Een leraar had tegen haar gezegd: „U hoeft geen geld te verdienen, uw vader krijgt een lieve cent uit Moskou...” Verschillende kooplieden, voor wie Clark de zaken regelde, wensten niet



langer van zijn diensten gebruik te maken. Zijn spaarduiten raakten op. Soms vroeg Clark zichzelf af, of hij juist gehandeld had, toen hij weigerde te zeggen, van wie hij geld voor Harrison gekregen had. Hij hoefde alleen maar te verklaren, dat de dochter van de senator hem dit geld gestuurd had en de officier van justitie zou de aanklacht moeten intrekken. Maar toen hij aan Mary dacht, zei hij bij zichzelf: zij is een fatsoenlijke vrouw en ik kan haar niet in dergelijke moeilijkheden brengen. Dan kunnen ze beter mij ten gronde richten...

Tegen het voorjaar gelukte het de officier van justitie Brown enige feiten bijeen te brengen, die erop wezen, dat Clark met de roden contact had onderhouden.

Advocaat Cassady verklaarde, dat hij zijn verontwaardiging te kennen had gegeven over de parodie op de rechtspraak in Hongarije, waar de roden een onschuldige kardinaal hadden veroordeeld. Daar had Clark cynisch op geantwoord: „Hongarije is ver, het valt van hier uit moeilijk te beoordelen, wat daar gebeurt, maar bij ons heeft men ten onrechte zes negers veroordeeld en de kranten hebben er niet tegen geprotesteerd.”

De bankbediende Blacket deelde mede, dat Clark in zijn tegenwoordigheid de communisten geprezen had en voorgesteld had de regering van de Verenigde Staten ten val te brengen. Toen men Blacket verzocht de woorden van de advocaat nauwkeuriger weer te geven, antwoordde hij: „Ik herinner me niet alles meer, maar één zin is me goed bijgebleven. Clark zei: „Als Roosevelt nog leefde, zou hij zeker met de Russen tot een vergelijk komen. Ik heb mijn zoon in de oorlog verloren en mij staat het niet aan, dat onze kranten voortdurend over oorlog schrijven.”

De officier van justitie had vastgesteld, dat Clark in de loop van de laatste vier jaar negentien keer als verdediger van negers was opgetreden, waarbij hij tweemaal geprotesteerd had tegen het lynchen van zijn cliënten.

Toen Smeadle uit Europa terugkeerde, zei rechter Gilmore tegen hem:

— Ik heb alles gedaan, wat in mijn vermogen lag. Clark heeft bekend dat hij driehonderd dollar voor Harrison ontvangen heeft, maar hij zegt niet van wie. Voor mij staat vast, dat hij de neger het touw gegeven heeft, maar er zijn geen bewijzen voor. Wij hebben getracht de zaak van de andere kant aan te pakken door vast te stellen, dat hij verbanden onderhoudt met de roden. Er zijn veel getuigenverklaringen, maar geen een raakt de kern van de zaak, de hoofdzaak ontbreekt. De kranten elken een proces, maar die hebben gemakkelijk praten. De officier van justitie heeft geen bewijzen. Ik ben rechter, ik moet rekening houden met de vervloekte letter van de wet. Clark is geen zwarte dagloner, maar een advocaat en hij zal in hoger beroep gaan. Ik wil door deze zaak niet niet breken. Waarschijnlijk zullen we de zaak in de doofpot moeten stoppen...

Smeadle stoof op:

— Bent u gek geworden! Hij heeft bekend, dat hij van iemand geld



ontvangen heeft en u wilt van een proces afzien? Ziet u, wat zich bij ons afspeelt? Vandaag of morgen zullen de negers ons afslachten en u stelt voor hun aanvoerder te rehabiliteren! Als Brown zoveel bewijzen bijeengebracht heeft, waar wachten we dan op?

— Dat zal ik u direct uitleggen. Ik acht het bewezen, dat Clark zijn sympathie voor de roden tot uitdrukking heeft gebracht. Het is mogelijk, dat hij tot een geheime organisatie behoort, maar dat heeft de officier van justitie niet kunnen vaststellen. Ik ga verder... Men kan aannemen, dat hij de driehonderd dollar van een of ander comité heeft ontvangen. Dat geld was klaarblijkelijk bestemd om de ontvluchting van de neger mogelijk te maken, maar directe bewijzen zijn er niet. Tenslotte is mij uit het gehele gedrag van Clark duidelijk geworden, dat hij de neger het touw toegestopt heeft, maar — hier zit de knoop — niemand heeft het gezien...

— Uw gedachtengang is belachelijk! — zei Smeadle. — Tegenwoordig zetten we de hele wereld op zijn kop. In Duitsland heb ik gezien, hoe men de roden in een kooi kan drijven. Maar u gaat voor allerlei kleinigheden opzij... In ga binnenkort naar het Noorden. Misschien bevinden zich daar bewijsstukken. Ik ben ervan overtuigd, dat Clark het geld uit New York of uit Chicago ontvangen heeft.

Enige tijd later ontving de officier van justitie een uiterst belangrijk document, namelijk de copie van een brief, die op 6 September 1948 door de bond van „vredesvrienden” in New York aan advocaat Clark gestuurd was. De brief was ondertekend door Joseph Elliott, die in Mei 1949 wegens spionage voor de roden gearresteerd was. Joseph Elliott deelde Clark mede, dat de propaganda voor de vredesidee in Mississippi versterkt moest worden en dat hij wilde proberen een zekere som van het geld, dat zij van het internationale centrum ontvangen hadden, hiervoor vrij te maken. Verder schreef Joseph Elliott, dat Clark direct maatregelen moest nemen om David Harrison te bevrijden. In de brief sloot hij duizend dollar in. Als het niet mogelijk was David Harrison te bevrijden, dan moest Clark hem behulpzaam zijn, „zwijgend het leven te verlaten”, daar zijn proces de bevolking van de Zuidelijke staten kopschuw zou kunnen maken voor de bond van „vredesvrienden”.

De zaak kwam voor het gerecht. Reeds op de eerste zitting legde de officier van justitie Clark de brief van Joseph Elliott voor. De advocaat ontstak in woede, noemde de officier een „zwendelaar”, zei, dat de schurken, die deze brief in elkaar gezet hadden, idioten waren, daar Harrison een gewone neger was, voor wie niemand in New York zich interesseerde.

De rechter wachtte tot Clark gekalmeerd was en zei:

— Ik acht het noodzakelijk u in hechtenis te nemen wegens minachting voor de justitie. Het document, waarover u zich zo laatdunkend hebt uitgelaten, heeft de officier van justitie ontvangen van de gerechtelijke



instanties van de staat New Jersey. Eén ding is me alleen niet duidelijk: voor welke doeleinden heeft u die overige zevenhonderd dollar uitgegeven. Ik weet, dat u in geldzaken een eerlijk mens bent en ik veroorloof me niet de gedachte, dat u zich dit geld toegeëigend hebt. Klaarblijkelijk hebt u het besteed bij de poging tot omkoping van de gevangenvbewaarder.

Clark antwoordde peinzend:

— Ik ben hier tweeëndertig jaar advocaat geweest, hier in Jackson. Ik weet, dat er in Mississippi katoen is. Maar een rechtspraak is er in Mississippi niet. Ik heb u nog gekend als knaap. U bent geen oplichter, u hebt alleen een zwak karakter en een gering verstand...

De officier van justitie stelde voor het proces te verdagen: er moest eerst vastgesteld worden, waarvoor Clark de door hem ontvangen gelden besteed had.

Op die avond dronk Gilmore whisly met dokter Hellitz. De rechter vertelde, hoe Clark gevangelijk weggevoerd was, en voegde er half-fluisterend aan toe:

— Nu begrijp ik, welk een gevaar Amerika bedreigt! ... Ik heb Clark immers gekend en soms bezocht ik hem. Hij maakte de indruk van een stille man en een goed huisvader te zijn. Voor het eten bad hij ... Het was een duivels masker. Hij is een wilde fanaticus gebleken. Dergelijke mensen maken de „vijfde colonne” uit.

Toen de gevangenvbewaarder Nicholson in de krant las, hoe Clark getracht had de gevangenisbewaking om te kopen, sloeg hij zichzelf voor het hoofd: nu begrijp ik het pas! ... Hij rende naar de officier van justitie:

— U kunt mij een ezel noemen, mijnheer de officier, ik ben werkelijk zeer langzaam van begrip ... Toen Clark bij ons was — ik meen op dezelfde dag, dat de zwarte zich opgehangen heeft —, was het erg heet. Hij zei tegen me, dat het erg heet was en ik gaf ook ten antwoord, dat het erg heet was. Hij zat in de spreekkamer, daar was het niet zo heet. Hij vroeg, hoe het met me ging en ik antwoordde, dat het niet meeviel en dat ik drie kinderen had. Hij begon mij uit te horen, hoeveel ik verdiende en wanneer ik opslag kreeg ... Hij zinspeelde erop, dat hij me dollars zou kunnen geven, dat heb ik nu pas begrepen. Ik verzoek u dat te noteren, meneer de officier, dat hij me heeft willen omkopen, mij Arthur Nicholson. U hebt al mijn geboortjaar genoteerd, en dat ik oorlogsveteraan ben ...

Nog waardevoller bleek een andere getuigenverklaring — die van een employé van de gasmaatschappij, Harry Mills. Hij deelde mede, dat hij in de herfst van het vorige jaar, waarschijnlijk in October, in de wijk geweest was, waar de negers wonen, en daar advocaat Clark gezien had, die naar het adres van een negerin vroeg. Harry Mills had niet goed gehoord, wie hij eigenlijk zocht, maar hij zocht een vrouw en natuurlijk een zwarte. Blanken wonen daar niet. Harry Mills kon zich onmogelijk



vergissen: hij kende Clark goed, hij had meer dan eens zijn gasmeter nagekeken.

De officier van justitie was van mening, dat het centrum van de organisatie der „vredesvrienden” zich in de negerwijk bevond. Dat was niet verwonderlijk. Bijna iedere neger had in zijn hart sympathie voor de roden. De politie begon naar de vrouw te speuren, bij wie Clark geweest was. Maar de nasporingen leverden niets op. Het hoofd van de politie klaagde bij de officier van justitie zijn nood:

— Die ondieren zijn sluw, iedereen houdt zich, alsof hij Clark niet gezien heeft. Weerzinwekkend om dat aan te horen . . . Het is hoog tijd hen eens door elkaar te rammelen.

Ook lukte het niet de medeplichtige van Clark op te sporen. Toen het proces weer voortgezet werd, zei de officier van justitie tot de beklaagde:

— Het is ons nu bekend, dat een negerin u geholpen heeft. U bent naar haar toegegaan.

De rechter merkte op, dat de woorden van de officier Clark opwonden. Dat hield in, dat ze op het goede spoor waren . . .

Na even gezwezen te hebben, antwoordde Clark:

— Ik verzoek de zitting tot morgen te verdagen, ik wil een verklaring afleggen.

De rechter was in de zevende hemel. Een jaar had hij zich met die zaak afgeplaagd, maar het was niet voor niets. Nu was zijn carrière gemaakt. 's Nachts zocht hij het kamertje van zijn dienstmeisje op en zei bij het inslapen tegen haar:

— Ik zal spoedig een groot man zijn, begrijp je? Ik zal een goed leven gaan leiden, maar jou neem ik mee. Zeker, jij bent zwart, maar je verstaat je werk . . .

's Morgens belde hij majoor Smeadle op:

— Komt u op de rechtszitting, wij hebben ongelooflijk geluk. Clark heeft beloofd vandaag alles te bekennen . . .

Majoor Smeadle feliciteerde de rechter, maar zei, dat hij niet kon komen: hij moest naar het station — over een uur kwam senator Low.

De gehele nacht overdacht Clark de toestand. Harrison had de advocaat gevraagd in geval van nood Jenny in bescherming te nemen: „Wie weet, wat ze nog van plan zijn . . .” Toen Clark voor de tweede keer geld, nog twee honderd dollar, van Mary ontving, had zij erbij geschreven: „Als David nog verwanten achtergelaten heeft, geeft u het dan aan hen . . .” God mocht weten, hoe zij er achter gekomen waren, dat hij bij Jenny geweest was en haar de vijfhonderd dollar had overhandigd. Zij konden haar ombrengen. Mary loopt geen gevaar: niemand waagt het de dochter van Low aan te raken. Wat kan haar overkomen? Hetze in de krant. Maar zij is in Europa. Hij moest de negerin redden.



— Ik wil u uitleggen, van wie ik het geld voor Harrison ontvangen heb, — zei Clark tot de rechter. — Mevrouw Mary Nivelles, de dochter van senator Low heeft mij het geld gezonden. Ik ontving twee cheques van haar op de bank „Berkeley and Smith”. U kunt bij de bank navraag doen. Ik ken de dochter van de senator en twijfel niet . . .

De rechter liet Clark niet uitspreken. De officier van justitie eiste, dat de zitting opgeschort zou worden: hij zou bewijzen, dat de verklaring van Clark een jammerlijke uitvlucht was.

Toen de rechter thuis was, kreeg hij een zenuwtoeval. God mocht weten, wat de zaak nu voor wending zou nemen! . . . Hij herinnerde zich Mary in haar kimono en haar hysterische lachje: „Waarom komt u niet op de gedachte, dat die neger op mij verliefd is?” Zij heeft vele jaren in Europa doorgebracht, zij is bedorven, en zij heeft een wild temperament. Wie weet, of zij niet werkelijk de minnares van die neger is geweest? De gezworenen kunnen hun mond voorbijpraten. Ja, en ook de journalisten. Tot overmaat van ramp is juist vandaag de senator gearriveerd. Als hij er achter komt, zal hij mij dat niet vergeven . . . Ik weet werkelijk niet, wat me nu te doen staat.

Hij belde Smeadle op, maar die was niet thuis. Pas tegen de avond trof hij de majoor aan. Zwijgend hoorde Smeadle het verhaal aan. De rechter keek hem aan: lieve help, wat mankeerde hem, hij was zichzelf niet meer! Nog nooit tevoren had hij de majoor uit het veld geslagen gezien. Maar nu zat Smeadle daar met de handen voor zijn gezicht. Juist op dat moment bedacht hij, dat het touw van een zelfmoordenaar ongeluk aanbracht. De rechter zei schuchter:

— Alles bij elkaar genomen is de aanklacht er niet door ondermijnd: juridisch doet het er niets toe, dat hij geld van mevrouw Nivelles heeft ontvangen. Belangrijk is, dat hij duizend dollar ontvangen heeft van de organisatie der „vredesvrienden”. Of niet soms? . . .

Smeadle gaf geen antwoord. Zou hij werkelijk zo ondersteboven zijn, dat hij zelfs niets meer wist te zeggen? — dacht de rechter. Maar Smeadle vond snel zijn zelfbeheersing terug:

— Zeker, de aanklacht heeft daarmee niets van haar kracht verloren . . . Maar het gedrag van Clark maakt een afschuwelijke indruk op me . . . Ik weet, dat mevrouw Nivelles tot buitensporige stappen in staat is. Zij kan medelijden gehad hebben met de neger, die haar wilde vermoorden. Maar daar gaat het niet om . . . Waarom heeft Clark dat niet eerder gezegd? . . . Zegt u me eens, is hij naar uw mening normaal?

— Wat zal ik u zeggen? . . . — De vraag had de rechter in de war gebracht. — Daar heb ik nooit over nagedacht . . . Hij is fanatiek, en naar mijn mening zijn fanatici niet altijd toerekeningsvatbaar . . .

— Inderdaad. Maar Clark is niet alleen een fanaticus, hij is geestesziek. Denkt u er maar eens even over na en dan zult u het stellig met me eens zijn. Zeker, zo was hij een jaar geleden niet. Joseph Elliott verkeerde



in de veronderstelling, dat hij het geld aan een zakelijk mens stuurde... Clark heeft blijkbaar angst gekregen voor de verantwoordelijkheid. Ik herinner me uit mijn rechtspraktijk enige gevallen, waarbij het proces gestaakt moest worden, omdat de beklaagde zijn verstand verloor... Clark heeft daarmee niets gewonnen: naar de symptomen te oordelen is de ziekte ongeneselijk. In uw geval zou ik de mening van een expert vragen. Ik zou vandaag nog met dokter Hellitz kunnen spreken. Clark hoort in een inrichting thuis. Dat is humaan en aan de andere kant staan we zuiver tegenover de senator — niemand mag onnodig de naam van Low in de zaak mengen...

De rechter was geroerd: zo iets had hij nooit kunnen uitdenken. Dit was immers de juiste oplossing en, zoals de majoor het treffend had gezegd — een humane oplossing...

Twee dagen later werd Clark van de gevangenis overgebracht naar een speciale afdeling van de psychiatrische kliniek. Daar hij de ziekenoppasser van zich af probeerde te duwen, luidde de diagnose „razernij”. De „Mississippi Post” schreef: „Soms straft God de Heer strenger dan de mensen. De rode advocaat verloor zijn verstand, wanneer men tenminste dat, wat hij bezat, verstand kan noemen. Liep hij soms niet met het plan rond de wettig gekozen regering ten val te brengen en de staat Mississippi naar het voorbeeld van Tsjechoslowakije in een volksdemocratie te veranderen? De poorten van de psychiatrische kliniek zijn voor altijd achter deze onzalige boosdoener dichtgeslagen.

50

Low was woedend:

— Ik zeg u ronduit: u voert een verzoeningsgezinde politiek. De roden kunnen ons ieder ogenblik overvallen, u weet toch, dat zij de bom hebben. Wie zegt u, dat zij niet in de golf van Mexico zullen landen? Zeker, ik geloof, dat God ons de overwinning zal zenden, maar ik schaam mij voor onze staat. Wij moeten de Russen verslaan en u strekt de wapenen voor een dergelijke advocaat. Van u had ik dat niet verwacht. Het bewijs is geleverd, dat Clark contact met spionnen had, hij heeft bekend, dat hij duistere gelden ontving. Maar hij wordt gecureerd met koude douches. Als iets hem genezen kan, dan is het alleen: hoogspanningsstroom. Mijn gevoelens laat ik nog buiten beschouwing. De neger wilde Mary vermoorden. Tenslotte ben ik haar vader... Eerst hebt u zich de neger laten ontgaan — Clark heeft hem geholpen zich op te hangen. Nu hebt u zich ook Clark laten ontglippen. De artsen breken zich het hoofd, wat ze hem zullen voorzetten — kip of bouillon. Voelt u zich alstublieft niet



beledigd, maar dat is toch werkelijk bij de wilde beesten af. Het lijkt wel, of we niet in Jackson, maar in Moskou zijn.

— Clark hoeft u niet te benijden, — antwoordde Smeadle. — Hij is op de afdeling voor gevallen van razernij. Men heeft mij verteld, dat hij voortdurend een dwangbuis aan heeft. Om u de waarheid te zeggen, hij was een speelbal in de handen van anderen. Maar wij zijn hun op het spoor, spoedig zitten ze allen achter slot en grendel. Er zijn andere dingen, waar ik mij zorgen over maak... Hebt u het opschrift op het station gezien? Dat heeft een kruier of een stoker erop gekrast. De roden hebben hier een bepaalde aanhang. Zij zetten de negers tegen ons op. Als wij geen maatregelen nemen, grijpen de zwarten morgen naar hun messen. Twee weken geleden heeft de politie een neger gearresteerd, die bekende, dat hij zijn heer de hals wilde afsnijden. Zo kan het niet langer...

— Wat wil u, elk huis heeft zijn kruis. God heeft hier zeer veel negers gevestigd. Dat maakt het natuurlijk zwaar voor ons, maar wij moeten het dragen. Daarbij kan men het toch ook niet zonder negers af. Mijn arbeiders zijn bijvoorbeeld allemaal zwarten...

— Ik stel niet voor de negers te laten verhuizen, dat is een utopie. Ik wilde alleen maar zeggen, dat de blanken verontwaardigd zijn...

— Vergeet u niet, dat er spoedig verkiezingen zijn. Het is nu niet de tijd voor uitpattingen. Grote gebeurtenissen staan voor de deur. Amerika moet eensgezind en vastbesloten zijn.

Smeadle glimlachte, zijn gezicht kreeg een goedhartige, vertrouwelijke uitdrukking.

— Daar heb ik het juist over...

— Low was snel gekalmeerd. Zijn geboortegrond leek hem een verademing. Zowel de bom als Clark vergat hij. Hij sprak enige malen op vergaderingen en overal werd hij hartelijk ontvangen. Men noemde hem de trots van de staat. Hij voelde zich opknappen. De aanvallen kwamen niet terug. Hij begon beter te horen, kreeg trek en at met smaak zijn lievelingsgerecht: ham met caramelsaus, die de oude negerkok meesterlijk wist klaar te maken.

Mary schreef, dat ze spoedig kwam. Low zei Smeadle:

— Laat ze tenminste een beetje van onze lucht inademen. Ik zeg u ronduit, ik weet niet, wat zij in Europa voor goeds gevonden heeft behalve haar Nivelles...

Toen hij echter aan zijn ontbijt zat, werd hem een stadsbrief gebracht. Zeker weer een uitnodiging, dacht hij. Maar in de enveloppe zat een gestencild blaadje. Low slaakte een kreet van verontwaardiging. Met rood potlood onderstreepte hij de plaatsen, die hem het meeste afschuw inboezemden:

„Lincoln heeft gezegd: wanneer de blanken zichzelf willen regeren, dan is dat zelfbeschikkingsrecht, maar wanneer zij anderen willen regeren, dan is dat despotisme...



God heeft allen gelijk geschapen — de blanken, zwarten en gelen... Roosevelt heeft vijf jaar geleden gezegd, dat de Amerikanen, Engelsen, Russen, Chinezen en Fransen een gemeenschappelijk ideaal hebben — een duurzame vrede...

Laten de lieden, die voorstellen doen om atoombommen op Rusland te werpen, niet vergeten, dat wie het zwaard opheft, door het zwaard zal vergaan..."

Het vlugschrift was ondertekend met „vredesvrienden". Low dacht aan de spion, die Clark geld gestuurd had... Ze gingen dus door. Hij liet Smeadle komen.

— Hebt u dat gezien?...

— Dat is het werk van de mulattin Granham met nog twee zwarten. Dat komt wel in orde. We zullen hun een goed honorarium betalen...

— Smeadle lachte luid. — Ook de lezers van zulke blaadjes moeten we tot rede brengen...

— Dat hoor ik al drie weken. Ik zeg u ronduit, u bent net zo besluiteloos als Truman Misschien bent u ook van plan op een piano te gaan hameren? Ik heb vandaag een brief gekregen van kolonel Roberts. Hij staat erop, dat u zo snel mogelijk naar Duitsland terugkeert. Hij heeft trouwens gelijk, daar is het brandpunt van het gebeuren. Maar aan de andere kant kunt u hier niet alles in zo'n toestand achterlaten. Anders zouden we de bewoners van West-Berlijn redden, terwijl de negers in die tussentijd de bewoners van Jackson om hals brengen.

— Ik hoop in November te kunnen vertrekken. Voor die tijd zal hier de rust weergekeerd zijn. Dat smerige geschrijf heeft me op stang gejaagd. Ik geef u de verzekering, dat het de schrijvers ervan niet best zal vergaan...

Het hoofd van de politie deelde Smeadle mede, dat Clark klaarblijkelijk de mulattin Ellen Granham gezocht had, die twee jaar geleden van New York hierheen gekomen was. Zij werkte bij een kleine negerkrant. Volgens de gegevens van het hoofd van politie waren twee negers met haar bevriend: de journalist Thomson en de eigenaar van de banketbakkerij Bang.

De majoor zat het actieplan te overdenken. Om inspiratie te krijgen goot hij zichzelf vol met witte rum. Eindelijk nam hij de telefoon en vroeg de chef van politie, welke gebeurtenissen er de laatste vierentwintig uur hadden plaats gevonden. Deze antwoordde, dat onbekende personen een Chevrolet gestolen hadden, dat in de nacht in de winkel van de juwelier Hatcheson ingebroken was, dat het negenjarige jongetje van de weduwe Morris verdwenen was, dat er in de negerwijk brand uitgebroken was en een meubelmakerswerkplaats afgebrand was. Smeadle legde de hoorn op de haak en dronk in één teug het glas rum leeg.

Hij zou waarschijnlijk verbaasd geweest zijn, als hij geweten had, dat een blanke het vlugschrift geschreven had. Iemand die voor zeer fatsoenlijk gold, en wel de geschiedenisleraar Franklin Moore. Moore was



natuurlijk al lang verontwaardigd over alles wat er om hem heen gebeurde, maar alleen zijn vrouw en zijn buurman wisten dat. Zijn buurman was Jim O'Cannell, de werkmeester uit het spoorwegdepot, die dikwijls met hem schaakte. Moore was buiten zichzelf van woede over het geval Clark. Hij kende de advocaat — zij plachten elkaar te ontmoeten bij de lunch van de „Rotary“-club. Moore hield Clark voor een eerlijk mens, maar een doetje. „Waarom een doetje? — vroeg mevrouw Moore. — Hij had toch cliënten en verdiende behoorlijk.“ Moore werd driftig: „Daar heb ik het niet over, maar hij ziet in, dat wij naar de afgrond gaan en hij doet niets.“ „En wat doe jij dan?“ — vroeg mevrouw Moore. Uit het veld geslagen zei hij: „Ik? Niets. Maar ik ben een onbeduidende man en Clark is een talentvolle figuur. Naar mijn mening is hij een aanhanger van Ghandi.“ Zijn vrouw werd boos: „Pronk toch niet met je kennis, jij bent hier niet op school, ik voel me niet verplicht te weten, wat een zekere Ghandi gedaan heeft...“ Moore grijnsde: „Weet je niet, wat hij gedaan heeft? In het algemeen niets. Net als Clark. Hij heeft gevestigd... Als Robby kattenkwaad uithaalt, dan geef je hem geen lekkers. Dat is veel te grof. Geef hem lekkers, maar eet er zelf niet van...“

Toen hij las, dat Clark gearresteerd was, ging Moore naar zijn buurman.

— Zullen we een partijtje spelen? — vroeg O'Cannell.

— Een ogenblikje. Hier wordt een ander spel gespeeld... Heb je dat van Clark gelezen? In New York zijn mensen, die iets doen. De „vredesvrienden“ — naar mijn mening klinkt dat goed. Zeker, het zal majoor Smeadle wel niet aanstaan, des te beter. Luister eens, Jimmy, wij moeten ook iets doen. Ik heb het tijdschrift „New Yorker“ in handen gehad. Ze spotten met Mississippi en met recht. Men beoordeelt ons naar senator Bilbo of naar de romans van Faulkner, maar daar komen geen mensen in voor, of het zijn schurken. Jij kent iedereen in Jackson. Wij moeten een dozijn behoorlijke mensen vinden. Wij sluiten ons aaneen, stencillen onze beginselverklaring, nemen het telefoonboek en sturen deze letterlijk aan iedereen. Aan allen zal natuurlijk niet in één keer lukken. We zullen het alfabet afwerken...

O'Cannell dacht na:

— Een dozijn zijn er wel te vinden... Bradley. De student Cassady. De eigenaar van de apotheek, Wells. Hij zal wel niets doen, maar hij zal geld geven. Russell — die ken jij goed. Leboyce. De gebroeders Kingsey. Smith. En natuurlijk Hardy. Nu en dan wij tweeën. Maar er zit één moeilijkheid aan vast... Hardy is een voortreffelijke knaap, we moeten hem beslist nemen. Alleen is hij communist. Dat zegt hij natuurlijk niet, hij zegt, dat hij een vooruitstrevend mens is en daarmee uit. Maar ik ben bij hem geweest en aan zijn muur hangt een portret van Stalin.

— Maar wat zou dat hinderen, dat hij communist is? Als wij vredesvrienden zijn, moeten wij iedereen nemen...



— Ja, maar hij zal er een of andere neger bij willen slepen, ik ken hem, hij klampt zich altijd aan principes vast. Mij persoonlijk stoort dat niet, ik houd niet van negers, maar alles bij elkaar zijn het net zulke mensen als wij. Maar als we ook maar één neger opnemen, dan doet Wells voor geen geld van de wereld mee. Ook Cassady niet, trouwens dan doet helemaal niemand mee, behalve Bradley.

— Maar we kunnen het zo doen — in groepen van vijf: wij tweeën, Hardy, Bradley en een neger. Hardy kan gemakkelijk een neger vinden, die zijn allemaal gelijk gestemd... En Wells kan geld geven, dat hij niets anders wil doen, hindert niet...

Daar hielden ze aan vast. Hardy werd de ziel van het geheel. Tot verwondering van O'Cannell bracht hij geen neger mee. Hij zei:

— Ik heb met hen een afspraak gemaakt. Zij zullen alles bij zichzelf doen. Jullie kunt hen beter niet ontmoeten — waarom zal men hen aan gevaar blootstellen?... De politie gaat verschrikkelijk te keer — ze zoekt de negerin van Clark. Bijna iedereen wordt verhoord...

— Ken jij de knapen in New York, met wie Clark in briefwisseling stond? — vroeg O'Cannell.

Hardy lachte spottend:

— Hij stond met niemand in briefwisseling. Dat zijn allemaal verzinsels van Smeadle. Ik ben een en ander aan de weet gekomen... Wij kunnen een verklaring opstellen over de zaak Clark. Ik verzeker je, dat die als een bom zal inslaan...

Wat er achter het geval Clark stak, wist Hardy van zijn vriend, de neger Bench. Deze was een vrolijke dikzak van vijftig jaar, die op een radiofabriek werkte. Hij had voor zichzelf een prachtig ontvangtoestel gebouwd, hij wist alle nieuwtjes en lachend vertelde hij dan: „Gisteren heeft Wysjinski Dulles behoorlijk de mantel uitgeveegd...” Bench dreef de spot met het krantje, waarin Ellen Granham schreef: „Zij proberen ons te bewijzen, dat Smeadle nog niet zo slecht is, af en toe gaat hij wel te ver, maar hij is een ware patriot. Als morgen leden van de Ku-Klux-Klan mij ophangen, zal Ellen Granham schrijven, dat het jammer is, maar dat het absoluut niet onwettig is, het touw was met de beste kwaliteit zeep ingewreven.” De oude negers waren bang voor hem en zeiden: „Hij heeft een veel te scherpe tong. Als we dat maar niet moeten berouwen...” De jongeren kwamen bij hem om raad en noemden hem voor de grap de „zwarte gouverneur”. Toen de politie naar de geheimzinnige negerin begon te speuren, kwam de broer van Jenny bij Bench.

Bench sprak een hele avond met Jenny. Zij vertelde, hoe de dochter van de senator David mee naar haar kamer gesleept had, hoe zij daarna bij de advocaat gekomen was en vanuit New York geld gestuurd had.

— Ik heb het geld niet aangepakt. Clark zei, dat zij fatsoenlijk was, maar ik geloof het niet. David heeft me verteld, dat ze hem met geweld meetroonde en dreigde, dat als hij niet kwam, het veel erger voor hem



zou zijn. Was dat soms fatsoenlijk? Zij is als haar vader. Ze zijn allemaal zo, dat heeft David ook gezegd. Nu zoeken ze mij. Iedereen vragen ze, bij wie Clark geweest is. Ik geloof niet, dat hij krankzinnig is, maar hij had waarschijnlijk geen lust naar hun pijpen te dansen. Hij heeft niet gezegd, dat hij bij me geweest is. Hij is wel een blanke, maar hij is fatsoenlijk. Ik heb drie nachten niet thuis geslapen...

— Ben je bang?

— Nee. Waarvoor zou ik bang zijn? David hebben ze vermoord... Hij schreef, dat ik trots moest zijn, — hij schreef: „Vergeef het hun niet.” Ik wil één ding...

Bench vroeg teder:

— Wat zou je dan willen, kleintje?

Zachtjes antwoordde ze:

— David wreken.

Bench verborg haar op een veilige plaats en een paar dagen later zei hij:

— Hier heb je een kaartje. vandaag reis je naar New York. Ik zal je een adres geven. Daar wonen onze mensen. Zij zullen je helpen om je daar in te richten en werk te vinden.

— Maar zullen zij me ook helpen David te wreken?

Bench gaf geen antwoord. Hij streelde Jenny alleen over haar hoofd.

De trein vertrok 's avonds laat. Jenny had nog tijd om door het bos bij de stad te lopen, dat zij voor zichzelf altijd „het onze” was blijven noemen. Zij zag de met mos bedekte bomen en het bouwvallige huisje. En ook de twee cactussen. Zij hoefden nu op niemand meer te passen. Het was haar, of zij de handen van David op haar borst voelde. Zij huiverde en liep naar de stad terug. Nee, David kwam niet meer terug. En ik moet toch op een of andere wijze verder leven. Hij heeft gezegd, dat ik trots moet zijn. Maar ik weet niet, hoe ik dat moet doen. Ergens ver weg schittert een ster, nu eens de groene — van liefde en smart, dan weer het kleine rode sterretje in Davids hand — een herinnering aan de ontmoeting met de Russen.

Het was druk op het perron, men deed elkaar uitgeleide en lachte. De mensen hingen uit de raampjes en zwaaiden met hun zakdoeken. Toen de trein zich in beweging zette, stak Jenny ook haar hoofd naar buiten en zwaaide met haar zakdoek — tegen de nacht, de ster en tegen David.

Jenny was net een week weg, toen een verschrikkelijke tijding als een lopend vuurtje de stad rondging: de negers hadden zich op de gestorven Morris willen wreken en daarom zijn zoontje vermoord. Velen herinnerden zich Morris. Hij stierf, kort nadat hij uit Europa teruggekeerd was. Hij haatte de negers en zei altijd: „Zij hebben mij een oorlogsmedaille gegeven voor het feit, dat ik in de Ardennen een Duits officier doodgeschoten heb. Maar de neger, die achter de dochter van Stone aanliep,